AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY

~~Jawne~~

Egz.nr 2

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

Niezbrojne zagrożenia i przeciwdziałania

/studium/

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid.
Akademii Obrony Narodowej

59698

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/1187
05-001501-002-0

WARSZAWA 1990

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Wydział Strategiczno - Obronny

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 59698
II
Akademii Obrony Narodowej

Jawne
Egz. nr 2

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE
Niezbrojne zagrożenia i przeciwdziałania

/studium/

S/1187

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
III
Działu Zbiorów Jawnych - Akademii ON

Warszawa 1990

Opracował zespół w składzie :

1 płk prof.dr hab. Wojciech ŁEPKOWSKI
2 płk w st.spocz.doc.dr hab. Longin MUCHA /kierownik zespołu/
3 ppłk dr Mieczysław PELC
4 płk dr inż. Józef ZUBEK

Redakcja - mgr Ewa Dziewicka-Janicka

S P I S T R E Ś C I

	Strona
Wstęp	5
1. Bezpieczeństwo narodowe	6
1.1. Pojęcie bezpieczeństwa narodowego	7
1.2. Rodzaje niezbrojnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego	15
1.3. Charakter zagrożeń niezbrojnych	21
1.4. Sposoby przeciwstawiania się niezbrojnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego	25
2. Walki niezbrojne	31
2.1. Ogólna charakterystyka walki niezbrojnej	31
2.1.1. Podstawowe pojęcia	31
2.1.2. Istota walki niezbrojnej	34
2.1.3. Cele walki niezbrojnej	40
2.1.4. Metody walki niezbrojnej	41
2.2. Rodzaje i potencjał walki niezbrojnej	46
2.2.1. Rodzaje walki niezbrojnej	46
2.2.2. Potencjał walki niezbrojnej	48
2.3. Zadania i zasady walki niezbrojnej	51
2.3.1. Zadania walki niezbrojnej	52
2.3.2. Zasady walki niezbrojnej	56
Zakończenie	62
Podstawowe pojęcia	63
Wykorzystane materiały źródłowe	66

W S T Ę P

Podstwowym zadaniem kierownictwa politycznego każdego państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, umożliwiającego ciągły rozwój społeczeństwa oraz poczucie swobód obywatelskich. Współcześnie bezpieczeństwa narodowego nie można ograniczać wyłącznie do zapewnienia niepodległości i suwerenności państwa, bowiem zarówno naród w całości, jak i poszczególne jego grupy są zagrożone przez wiele innych czynników, takich jak : ekonomiczne, ekologiczne, biologiczne itp. Historia zresztą wskazuje, że narody mogą istnieć i rozwijać się nie mając własnego państwa /naród polski podczas zaborów, współcześnie Kurdowie żyjący w ramach innych państw itp./.

Bezpieczeństwo narodowe rozumiane w sposób kompleksowy może być zagrożone zarówno czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Zagrożenia te są rezultatem oddziaływania szeregu obiektywnych i subiektywnych czynników, wynikających ze sprzeczności natury ideologicznej, społecznej ekonomicznej oraz wielu innych. Przeciwstawianie się tym zagrożeniom może i powinno przybierać różne formy. Każda z nich jest w określonych warunkach mniej lub bardziej skuteczna. Dlatego też wybór tych form jest sztuką, która powinna być umiejętnie wykorzystywana przez kierownictwo polityczne państwa. Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego w poszczególnych dziedzinach stale się zmienia, i to w różnym stopniu. Zatem, aby zapewnić możliwość rozwoju narodu, każde państwo powinno wydzielać stosowne do zagrożenia środki, umożliwiające przeciwstawienie się zagrożeniom już istniejącym lub mogącym wystąpić w przyszłości.

Przeciwdziałać zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego można w różny sposób. Przedmiot badań w niniejszej pracy będzie stanowić walka niezbrojna, której znaczenie rośnie wraz z malejącą rolą działań zbrojnych.

Z przestudiowanej literatury wynika, że w płaszczyźnie badań podstawowych rozwiązany został problem walki w ogóle. Znaczącą rolę w tym względzie odegrały prace T.Kotarbińskiego. Dość bogate są również opracowania na tematy walki zbrojnej i walk niezbrojnych /ideologicznej, psychologicznej, ekonomicznej, dyplomatycznej, naukowo-technicznej i innych/. Nie zdołano natomiast znaleźć materiałów przedstawiających w sposób kompleksowy problematykę przesiwstawiania się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego drogą walk niezbrojnych.

Z powyższych względów za cel główny niniejszej pracy uznano przedstawianie całokształtu problematyki bezpieczeństwa narodowego oraz roli i miejsca walk niezbrojnych w dziele jego zapewnienia.

Biorąc pod uwagę wymieniony cel pracy, rozległość rozpatrywanego problemu oraz różnorodność poglądów w tym zakresie, przedstawiono w niniejszym opracowaniu pojęcie bezpieczeństwa narodowego, rodzaje występujących współcześnie zagrożeń, sposoby przeciwdziałania tym zagrożeniom ogólną charakterystykę walk niezbrojnych oraz zadania i zasady ich prowadzenia.

Każdy z wymienionych bloków problemowych stanowi umownie zamkniętą całość, która może stać się obiektem obszernych studiów. W celu uzyskania maksymalnej zwartości opracowania poruszono jedynie te zagadnienia, które uznano za węzłowe.

Zespół autorski zdaje sobie w pełni sprawę z tego, że prezentowana problematyka należy do bardzo złożonych, a więc jej pełne opracowanie przez tak nieliczne grono osób jest wręcz niemożliwe. Oddając do rąk Czytelnika niniejsze opracowanie jest również przekonany, że stanowić ono będzie materiał wyjściowy do dalszych pogłębionych badań.

1. BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

1.1. Pojęcie bezpieczeństwa narodowego

Bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą jednostek, grup społecznych, państw i całych systemów politycznych. Wynika to z obiektywnych warunków bytowania człowieka: Bezpieczeństwo narodowe stanowi wartość nadrzędną, decydującą o niezawisłym bycie narodu i perspektywach jego rozwoju.

Za stan bezpieczeństwa narodowego odpowiedzialne jest państwa, które powinno prowadzić stosowną politykę przede wszystkim zagraniczną, ale również wewnętrzną. Polityka ta musi być prowadzona w sposób, który nie stwarza zagrożeń dla innych państw i nie odbywa się ich kosztem. Stąd między innymi dążenie do budowy bezpieczeństwa zbiorowego, opartego na współpracy z innymi państwami.

Pojęcie bezpieczeństwa narodowego różnie jest definiowane. Na potrzeby niniejszego opracowania proponuje się uznać, że jest to stan bezpieczeństwa, wywołujący poczucie pewności narodu w środowisku międzynarodowym. Wynika ono z braku zagrożenia zewnętrznego i wewnętrznego, jak też posiadania odpowiednio zorganizowanej ochrony przed tym zagrożeniem. Poczucie bezpieczeństwa narodowego zmienia się wraz z uwarunkowaniami, kjakie nań wpływają /przede wszystkim międzynarodowymi/. Dlatego też ma ono ścisły związek z bezpieczeństwem międzynarodowym, oznaczającym taki stan stosunków międzynarodowych, w którym zapewnione jest wspólne bezpieczeństwo państw danego systemu międzynarodowego. Jest to o tyle istotne, że wszystkie zjawiska kształtujące bezpieczeństwo narodowe muszą być rozpatrywane w szerokim aspekcie uwarunkowań, w tym również międzynarodowych.

O poczuciu bezpieczeństwa narodowego można mówić wówczas, gdy brak jest zagrożenia, albo gdy państwo jest w stanie zorganizować odpowiednio skuteczną ochronę przed zagrożeniem.

Należy podkreślić, że przez bardzo długi okres bezpieczeństwo narodowe kojarzyło się przede wszystkim z zagrożeniem wojskowym, wynikającym z możliwości dokonania napaści przez inne państwo lub koalicję państw, najczęściej wbrew zawartym wcześniej porozumieniom o nieagresji. Zagrożenie takie istnieje do dziś, mimo, że przemoc zbrojna do pewnego stopnia straciła na znaczeniu. Wynika to z faktu, że siła wojskowa, a nawet znaczna przewaga nad przeciwnikiem w obecnej sytuacji nie zapewnia bezpieczeństwa. Nie ulega bowiem wątpliwości, że każda wojna /szczególnie prowadzona w Europie/, bez względu na motywy, które by spowodowały jej wywołanie, może przekształcić się w powszechną katastrofę x/, która w żadnym wypadku nie zapewni osiągnięcia jakiegokolwiek racjonalnego celu politycznego.

Wydawałoby się więc, że traci również sens utrzymywanie sił zbrojnych, skoro przy ich wykorzystaniu nie można osiągnąć celu politycznego wojny. Tak jednak nie jest. Główny powód tego stanowi z jednej strony brak zaufania wobec deklaracji pokojowych składanych przez inne państwa, czy nawet wobec podejmowania określonych decyzji rozbrojeniowych, z drugiej zaś fakt, że obok walki zbrojnej istnieje wiele innych form przemocy zbrojnej, w których siły zbrojne odgrywają bardzo konkretną rolę. Do nich zalicza się różnego rodzaju incydenty zbrojne, interwencje zbrojne, a nawet demonstracje siły.

W sumie więc istnienie sił zbrojnych i możliwość ich wykorzystania nie tylko w walce zbrojnej prowadzonej w czasie wojny powoduje realne zagrożenie i musi być uwzględniane przy ocenie stanu bezpieczeństwa narodowego. Sytuacja taka sprawia, że w dalszym ciągu istnieje konieczność przeciwstawiania się ewentualnym zagrożeniom wojskowym w celu ochrony bytu państwowego. Ochronę taką stanowią siły zbrojne odpowiednio przygotowane i utrzymywane w wymaganym stanie gotowości bojowej.

---

x/ J.Kaczmarek: Wojna, pokój czy kataklizm atomowy. Warszawa 1987.

Istotne jest jednak, aby wielkość tych sił była proporcjonalna do istniejącego zagrożenia i nie przekraczała minimum, a więc takiej wielkości, która jest niezbędna do obrony, a jednocześnie niewystarczająca do wykonania niespodziewanego ataku, dzięki czemu nie stwarza zagrożenia dla innych narodów. Jest to ważne, gdyż w przypadku zaistnienia zagrożenia nastąpiłaby natychmiastowa reakcja innych państw w postaci zwiększenia potencjałów wojskowych, co - jak wskazuje praktyka powojenna - nieuchronnie prowadzi do inicjacji wyścigu zbrojeń.

Zagrożenie wojskowe można zmniejszyć przez zawieranie odpowiednich sojuszy wojskowych. Z naszych doświadczeń historycznych wynika jednak, że nie zawsze można liczyć na skuteczną pomoc wojskową sojusznika. Oprócz tego każdy sojusz wojskowy powoduje, że korzyści osiągane w rezultacie jego zawarcia związane są pewnymi wyrzeczeniami. Wyrzeczenia te nie mogą dotyczyć jednak wartości nadrzędnych, do których zalicza się zachowanie suwerenności państwa.

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego w sferze wojskowej, bardzo groźne w skutkach, charakteryzuje się jednak tym, że stosunkowo łatwo jest je określić, a więc sprecyzować jego charakter, zasięg, przewidzieć skutki itd. Wymierne są również potrzeby i wymagania w zakresie ochrony przed zagrożeniem wojskowym. Trudniej taką ochronę zorganizować i zapewnić jej skuteczność w czasie wojny.

Oprócz sfery wojskowej istnieje jednak bardzo rozległa sfera pozawojskowych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. Do niej zalicza się przede wszystkim zagrożenia ekonomiczne, a także socjalne, ekologiczne, zagrożenie biologicznego życia narodu, zagrożenia kulturowe i wiele innych.

Sfera zagrożeń pozawojskowych tym się jednak charakteryzuje, że niezmiernie trudne, a niekiedy wręcz niemożliwe jest stwierdzenie zamierzonej działalności szkodliwej dla narodu. Trudno jest więc

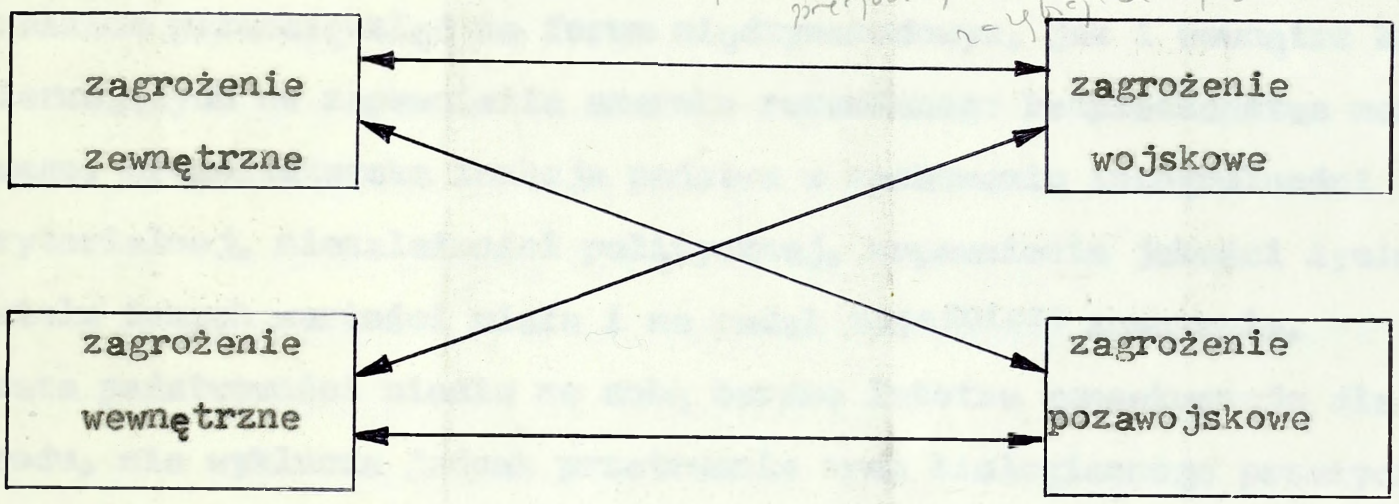
przewidzieć i w porę przeciwdziałać skutkom tego rodzaju zagrożeń. Na przykład: nasza dzisiejsza sytuacja ekonomiczna bez wątpienia stwarza zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Niepodjęcie w porę skutecznego przeciwdziałania bez wątpienia doprowadziłoby do skomplikowania się sytuacji wewnętrznej, czego skutki mogłyby być dla naszego narodu bardzo niebezpieczne. Na ile jednak powstała sytuacja jest wynikiem błędów popełnionych przez kolejne władze naszego państwa a na ile określone działania były inspirowane i wspomagane przez siły nam nieprzyjazne nie sposób ustalić. Można sądzić, że państwa zachodnie nie były zainteresowane w rozwoju gospodarki byłych państw komunistycznych w tym i naszego państwa. Działały więc w określonych sytuacjach w sposób potęgujący nasze trudności.

Pojęcie działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, jest jednym z głównych zadań najważnejszych organów władzy i administracji państwa /parlamentu, prezydenta, premiera, ministrów itd./, które zadanie to realizują poprzez swoje wyspecjalizowane organy. Podstawowe decyzje związane z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego podejmują politycy. Rola wojskowych sprowadza się w zasadzie do przedstawienia realnie istniejącego i prognozowanego zagrożenia wojskowego oraz sposobów przeciwstawienia się tym zagrożeniom. Wojskowi są jednak zainteresowani również sposobami zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w sferze niezbrojnej, przede wszystkim dlatego, że każde z tych zagrożeń w określonym stopniu wpływa na możliwości sił zbrojnych. Dotyczy to głównie sfery ekonomicznej. Ma ona bowiem decydujący wpływ na skuteczność przeciwdziałania zagrożeniom wojskowym..

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Trzeba jednak podkreślić, że jest to podział nieostry. Na przykład: zagrożenie wojskowe, zaliczane z reguły do zagrożenia zewnętrznego, może mieć również charakter wewnętrzny /w wypadku wojny domowej/. Z kolei nie jesteśmy w stanie określić ściśle charakteru

zagrożenia ekonomicznego, które z pewnością może powstać na skutek zarówno przyczyn zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Podobnie można mieć wątpliwości co do charakteru innych zagrożeń pozawojskowych.

Poniższy rysunek ilustruje główne rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa narodowego z zasygnalizowaniem ich nieostrego charakteru oraz wzajemnych powiązań i zależności.

Bezpieczeństwo narodowe może być zapewnione wówczas, gdy zostaną stworzone warunki do :

- przetrwania narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej;
- biologicznego przeżycia ludności;
- przetrwania państwa jako niezależnej jednostki politycznej;
- zachowania integralności terytorialnej;
- zachowania niezależności politycznej;
- zachowania akceptowanej przez społeczeństwo jakości życia i perspektywy jego dalszego rozwoju.

Przetrwanie narodu jako odrębnej grupy etnicznej i biologiczne przyżycie ludności są wartościami nadrzędnymi. Ich utrata powoduje, że wszystkie inne wartości nie mają większego znaczenia. Zagrożenia tego typu na ogół powstają w czasie wojny. Jak już podkreślano jej wybuch w Europie jest coraz mniej prawdopodobny. Istnieje jednak wiele innych realnych zagrożeń, jakie niesie ze sobą rozwój współczesnej cywilizacji.

Dotyczy to problemów ogólnoludzkich, takich jak na przykład niszczenie środowiska naturalnego, czy niszczenie warstwy ozonu w atmosferze, niemożność opanowania niektórych chorób współczesnej cywilizacji, ze względu na niski poziom kultury sanitarnej i inne. Są to zagrożenia trudne do przezwyciężenia przez narody.

Przetrwanie państwa jako jednostki politycznej i administracyjnej jest o tyle ważne, że to właśnie państwo jest organizatorem zarówno wszelkich przedsięwzięć na forum międzynarodowym, jak i wewnątrz kraju, zmierzających do zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Organizatorska funkcja państwa w zachowaniu integralności terytorialnej, niezależności politycznej, zapewnienie jakości życia i wielu innych wartości miała i ma nadal zasadnicze znaczenie. Utrata państwowości niesie ze sobą bardzo istotne konsekwencje dla narodu, nie wyklucza jednak przetrwania oraz biologicznego przeżycia. Dobitnym tego przykładem są nasze ojczyste dzieje.

Zachowanie integralności terytorialnej i trwałości granic ma szczególne znaczenie dla naszego państwa, wobec ciągle jeszcze zgłaszanych w tym względzie roszczeń. W czasie pokoju jest to domena polityki i dyplomacji. Chodzi przede wszystkim o pozyskanie opinii światowej dla naszych słusznych żądań zachowania niezmiennych granic, oraz udzielenie nam niezbędnych w tym zakresie gearancji.

Zapewnienie trwałości granic jest jak dotychczas podstawowym gwarantem bezpieczeństwa narodowego. Wszelkie działania mogące naruszyć integralność terytorialną niosą ze sobą niebezpieczeństwo wybuchu konfliktu /z konfliktem zbrojnym włącznie/ i w sposób ewidentny naruszają bezpieczeństwo narodowe. W związku z tym każde państwo w swojej polityce na pierwszym miejscu stawia integralność i gotowe jest jej bronić wszelkimi dostępnymi siłami i środkami.

W tym względzie następują jednak istotne przemiany. Budowa "Wspólnego Europejskiego Domu", być może doprowadzi jeśli nie do zniszczenia granic, to z całą pewnością do gruntownej zmiany ich dotychczasowej funkcji. Jest wielce prawdopodobne, że w przyszłości powstanie możliwość swobodnego wyboru miejsca zamieszkania i pracy w obrębie danej wspólnoty. Może to zmienić w sposób radykalny nasze dotychczasowe poglądy na znaczenie integralności terytorialnej poszczególnych państw jako warunku bezpieczeństwa narodowego.

Niezależność polityczna, rozumiana jest przede wszystkim jako możliwość swobodnego wyboru ustroju wewnętrznego państwa, /akceptowanego przez społeczeństwo/, który byłby zgodny z nadrzędnym interesem narodu. Jest to szczególnie istotne obecnie, gdy sytuacja polityczno-wojskowa w Europie i w naszym państwie powoduje, że od wielu lat po raz pierwszy mamy taką możność. W okresie powojennym przez ponad czterdzieści lat ustrój ten w przekonaniu większości społeczeństwa nie odpowiadał naszym interesom narodowym. Warunki, na jakich zawieraliśmy sojusz ze Związkiem Radzieckim i innymi państwami byłego obozu socjalistycznego spowodowały, że w zasadzie nigdy nie czuliśmy się bezpieczni, choćby z tego względu, że każda próba usamodzielnienia się mogła doprowadzić do udzielenia "internacjonalistycznej pomocy", co jak wynika z praktyki kończyło się zadławieniem wszelkich swobód demokratycznych i niezależności politycznej.

Poczucie bezpieczeństwa narodowego wynikające z niezależności politycznej jest o tyle istotne, że wszelkie ograniczenia w tym względzie odbierane są przez społeczeństwo jako swojego rodzaju bezsilność państwa w regulowaniu najbardziej żywotnych interesów narodowych na forum międzynarodowym, jak również w rozstrzyganiu problemów wewnętrznych. To poczucie bezsilności udziela się dość powszechnie społeczeństwu,

powodując niechęć do aktywnego działania.

Jakość życia ludności w państwie jest pojęciem dość pojemnym, jednak zainteresowanie oceniających tę jakość koncentruje się przede wszystkim na warunkach materialnych, co naturalnie nie oznacza niedoceniania znaczenia na przykład poziomu życia kulturalnego narodu czy innych wartości. W harmonijnie rozwijającym się społeczeństwie jakość życia jest adekwatna do poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państwa i pomyślnych życiowych perspektyw, dających poczucie bezpieczeństwa i zadowolenia. Ważne jest również przekonanie o sprawiedliwości społecznej i o tym, że władze państwowe mają właściwy program i skutecznie go realizują.

Obniżenie jakości życia obywateli oraz utrata przez nich pewności i zadowolenia mają podłoże materialne, z reguły prowadzą do niepokojów społecznych, przejawiających się w formie demonstracji, strajków, a nawet konfliktów zbrojnych. Stanowi to oczywiste zagrożenie bezpieczeństwa narodowego.

Reasumując: na bezpieczeństwo narodowe oddziałuje wiele różnorodnych czynników, wśród których poczucie zagrożenia wojskowego jest obecnie stosunkowo małe, głównie za sprawą niewielkiego prawdopodobieństwa wybuchu wojny. Należy jednak zaznaczyć, że mimo niewątpliwego zmniejszenia się roli i znaczenia zagrożenia wojskowego, fakt utrzymywania sił zbrojnych przez poszczególne państwa na mało zmienionym od lat poziomie, dobitnie świadczy o tym, że w dalszym ciągu mogą one być wykorzystywane do realizacji celów politycznych przy zastosowaniu różnych form przemocy zbrojnej. Zagrożenia wynikające z możliwości użycia współczesnych broni, powodują, że uwaga polityków w naturalny sposób skierowana jest na poszukiwanie sposobów osiągania celów politycznych innymi, pozawojskowymi środkami. O ile jednak stosunkowo dokładnie zbadana jest wojskowa sfera zagrożeń bezpieczeństwa narodowego oraz sposoby ochrony przed nimi, o tyle sfera pozawojskowa stanowi

obszar prawie naukowo nie penetrowany. Stąd w dalszej części opracowania problemowi temu poświęcona będzie główna uwaga.

1.2. Rodzaje niezbrojnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego.

W wyniku zachodzących na arenie międzynarodowej przemian społeczno-politycznych, cywilizacyjnych, przyrodniczych i innych szeroko rozumiane bezpieczeństwo narodowe znajduje się stale w stanie zagrożenia. Są to zagrożenia bezpośrednio lub pośrednio odczuwalne, aktualnie istniejące lub mogące wystąpić w przyszłości. Podstawową rolą nauki, w tym również zajmującej się obronnością, jest wykrywanie oznak wskazujących na możliwość wystąpienia w przyszłości różnego rodzaju zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, aby ułatwić podejmowanie w porę odpowiednich przedsięwzięć minimalizujących ich skutki, a może nawet umożliwiających ich neutralizację. Chodzi o poznawanie przyczyn zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, ich rodzajów, właściwości, a także skutków, jakie mogą spowodować. Ogromna różnorodność występujących zagrożeń bezpieczeństwa narodowego utrudnia realizację tych zadań, ogarnięcie całej o nich wiedzy. W niniejszym opracowaniu główna uwaga zostanie więc skupiona na określeniu wspólnych cech występujących współcześnie zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, ich rodzajów i właściwości.

Przyczynami pojawiających się zagrożeń bezpieczeństwa narodowego są stale zachodzące w świecie przemiany, których nie można powstrzymać, gdyż są konsekwencją działania praw natury. Na każdym etapie rozwoju ludzkości i w każdej dziedzinie przyczyny te są różne, dlatego też konieczna jest stała analiza zachodzących procesów i formułowanie na jej podstawie uzasadnionych wniosków. Tego rodzaju analizy mogą z powodzeniem przeprowadzać jedynie specjaliści: socjologowie, ekonomiści, przyrodnicy itp. Dlatego też w niniejszym opracowaniu nie będą wysuwane hipotezy i twierdzenia odnoszące się do poszczególnych dziedzin.

Generalnie rzecz biorąc, wszystkie występujące zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można podzielić na dwa rodzaje: zagrożenia zbrojne i zagrożenia niezbrojne. Problematyka zbrojnego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, niezależnie od dostrzeganych współcześnie przemian w tym zakresie, została dość szeroko w wielu publikacjach naświetlona. W tym rozdziale pracy nie będzie się więc omawiać problemu zbrojnego zagrożenia, uwaga zostanie natomiast skupiona na zagrożeniach niezbrojnych, z wyróżnieniem ich właściwości oraz dziedzin występowania.

2.2.1. Rodzaje zagrożeń niezbrojnych

Wszystkie niezbrojne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można rozważać przynajmniej w trzech dziedzinach: biologicznej, społecznej, politycznej. W każdej z nich można wyróżnić główne rodzaje zagrożeń, gdyż wszystkich już występujących lub mogących wystąpić w przyszłości nie sposób nawet wymienić.

Tabela nr.1

Rodzaje niezbrojnych zagrożeń
bezpieczeństwa narodowego

Dziedziny	Rodzaje zagrożeń
1. Biologiczna	6 Ekologiczne Chorób cywilizacyjnych
2. Społeczna	5 Socjalne 4 Ekonomiczne 7 Cywilizacyjne
3. Polityczna	3 Ideologiczna 2 Swobód obywatelskich 1 Bezpieczeństwa państwa

W dziedzinie biologicznej dostrzega się współcześnie co najmniej zagrożenia: ekologiczne, socjalne, chorób cywilizacyjnych. Trzeba wyraźnie podkreślić, że zagrożenia z tej grupy mają podstawowe znaczenie dla bytu narodu. Jeśli bowiem życie biologiczne narodu zostanie unicestwione, wówczas wszystkie inne zagrożenia stracą sens /społeczne, polityczne i inne/. Jest oczywiste, że zagrożenia biologiczne nie wynikają same z siebie, są konsekwencją zubożenia ekonomicznego, cywilizacyjnego, moralnego i innych. Z kolei zagrożenia w pozostałych dziedzinach są ściśle uzależnione od biologicznych. Zagrożeń biologicznych, społecznych i politycznych nie wolno więc rozpatrywać w oderwaniu od siebie.

Przykładów zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie biologicznej można wskazać wiele. Dla naszego narodu współcześnie podstawowe znaczenie ma zagrożenie ekologiczne, wynikające ze skażenia gleby, powietrza i wody /ocenione jako jedno z największych w Europie/. Powstało ono w konsekwencji zbiegu różnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych /istnienia naturalnych bogactw - węgla kamiennego i brunatnego, przyspieszonej i niekontrolowanej industralizacji kraju, rozwoju przemysłu ciężkiego, ale także położenia geograficznego, powodującego napływanie do nas zanieczyszczeń z innych państw. W rezultacie systematycznej, nie kontrolowanej ekspansji człowieka dochodzi do nieodwracalnych często przeobrażeń środowiska naturalnego, a w konsekwencji do zmiany klimatu, produkcji szkodliwej żywności, wzrostu zachorowań itp.

W dziedzinie biologicznej na szczególną uwagę zasługuje rozszerzanie się chorób cywilizacyjnych /takich jak: nowotwory, choroby układu krążenia oraz układu oddechowego, a także nowe, dotychczas nieznane, jak AIDS/. W rezultacie rozprzestrzenianiasię tych chorób maleją możliwości przeciwstawienia się narodu wszelkim innym zagrożeniom naszego bezpie-

czeństwa..Coraz więcej ludzi upośledzonych i chorych musi być utrzymywanych przez malejącą liczbę zdolnych do pracy, co nie pozostaje bez wpływu na rozwój ekonomiczny kraju, nastroje społeczne, stabilność państwa itp.

Przykłady krajów i narodów opóźnionych w rozwoju wskazują, że u ich podłoża leżą biologiczne warunki życia, dlatego też na zagrożenia w tym zakresie należy w naszym kraju zwracać szczególną uwagę.

Ze społecznego punktu widzenia można wyróżnić przede wszystkim zagrożenia: socjalne, ekonomiczne, cywilizacyjne. Życie społeczne narodu w dużym stopniu jest uzależnione od bezpieczeństwa socjalnego.

Zagrożenia socjalne, przejawiające się w ubożeniu coraz większej części społeczeństwa, wynikają z założonych przez politykę rozwarstwień społeczeństwa, wprowadzenia wolnej konkurencji w warunkach niskiego stopnia rozwoju ekonomicznego itp. Niedostatek bezpieczeństwa socjalnego - poszerzanie się bezrobocia, a nawet pojawianie się głodu, stanowi poważne ostrzeżenie przed mogącymi się mnożyć patologicznymi zachowaniami /kradzieżami, rozbojami, narkomanią, terroryzmem itp./, a także rozprzestrzenianiem się chorób psychicznych, rozwojem ideologii przemocy lub mistycyzmu, które w każdym przypadku będą ujemnie wpływać na stan bezpieczeństwa narodowego.

Bezpieczeństwo narodowe jest współcześnie szczególnie zagrożone przez nienadążanie rozwoju ekonomicznego poszczególnych narodów za ogólnym postępem co powoduje zmniejszenie tempa rozwoju ekonomicznego słabszych narodów. Zostają one podporządkowane innym, silniejszym ekonomicznie, które narzucają im swoje warunki /niekorzystne kredyty, ceny na surowce, technologie itp./. Rozwój ekonomiczny poszczególnych krajów jest w dużym stopniu uzależniony od posiadanych bogactw naturalnych, przyjętego systemu społecznego, preferującego nowoczesność lub opierającego się na przestarzałych rozwiązaniach.

W rezultacie sprzeczności ekonomicznych często dochodzi do konfliktów między poszczególnymi narodami, grupami społecznymi /destabilizujących istniejący ład/, do kryzysów ekonomicznych, a w konsekwencji do zaburzeń społecznych. Coraz ściślejsze współcześnie międzynarodowe powiązania ekonomiczne uniemożliwiają pozostawanie na uboczu poszczególnych narodów, dlatego też w większym lub mniejszym stopniu występujące w tej dziedzinie zagrożenia są niezależne od wyników zwłaszcza w odniesieniu do słabszych partnerów.

Do grupy podstawowych zagrożeń społecznych można zaliczyć także zagrożenia cywilizacyjne, przejawiające się w nienadążaniu poszczególnych narodów za rozwojem naukowo-technicznym. Z reguły jest to spowodowane słabością ekonomiczną, w wielu jednak przypadkach także niedoskonałością przyjętego w danym państwie systemu społecznego. W rezultacie osłabienia tempa rozwoju naukowo-technicznego następuje między innymi odpływ najbardziej światłej części społeczeństwa do innych, wskutek czego pogłębia się proces degradacji oświaty, kultury i stosunków społecznych w narodzie, powodujący powolny, lecz stały jego upadek.

Z politycznego punktu widzenia na szczególne podkreślenie zasługują co najmniej zagrożenia: ideologiczne, swobód obywatelskich oraz bezpieczeństwa państwa.

Panujące w kraju ideologie nie powstają bez wpływu na bezpieczeństwo narodowe, ład i porządek wewnętrzny, a także na stosunki międzynarodowe. Dążenie do zmian społecznych zawsze sterowane jest przez określoną ideologię wytyczającą kierunki tych zmian. W razie załamania się jakiegoś systemu społecznego odrzucana jest również sterująca nim ideologia, co nieuchronnie prowadzi do ostrej walki ideologicznej, a w konsekwencji do przejściowego osłabienia bezpieczeństwa narodowego. Długotrwałe, a przy tym głębokie sprzeczności między dotychczas panującą a nową ideologią powodują z reguły zaburzenia społeczne, przybierające niekiedy nawet postać rewolucji /narzucania przemocą nowych porządków społecznych, podporządkowywania dotychczas panujących

grup społecznych innym grupom/. Powstanie wielu nowych ideologii doprowadza do konfliktów między grupami je prezentującymi, do destabilizacji życia narodu. Trzeba jednak podkreślić, że w rezultacie ściarania się poglądów powstają z reguły nowe, bardziej racjonalne systemy społeczne.

Zagrożenie swobód obywatelskich narodu wyraża się przede wszystkim w ograniczeniu możliwości nieskrępowanego rozwoju ludzi, a także możliwości realizacji interesów grupowych, niesprzecznych z obowiązującym, ustanowionym demokratycznie prawem. Zagrożenia w tym zakresie mogą być rezultatem działań zarówno sił wewnętrznych /np. anarchistycznych, terrorystycznych/, jak i sił zewnętrznych dążących do destabilizacji porządku wewnętrznego drogą manipulacji nastrojami poszczególnych grup społecznych /tzw. czarna propaganda/. Trzeba tu jednak podkreślić, że niczym nie skrępowane swobody obywatelskie, zapewnione przez zbyt liberalne prawo, mogą być powodem rozluźnienia dyscypliny społecznej, upadku obyczajowości itp., dlatego też w każdym państwie reguluje się te swobody w sposób wyważony, dostosowany do zaistniałych warunków.

Kryzys władzy - słabość elit kierowniczych

Wewnętrzne zagrożenie bezpieczeństwa państwa wynika głównie ze słabości władzy, niemożności wyegzekwowania przez nią demokratycznie ustanowionych praw, przyczyniając się w ten sposób do powstawania zagrożeń bezpieczeństwa narodowego we wszystkich omawianych uprzednio dziedzinach. Bezpieczeństwu państwa, mającemu zapewnić dogodne warunki rozwoju narodu, nie sprzyjają gwałtowne zmiany systemów społeczno-politycznych, waśnie narodowe, religijne i inne, a także dążenia państw do osłabienia sąsiadów w celu wyciągnięcia z tego korzyści.

Przedstawione powyżej niezbrojne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego występują we wzajemnym powiązaniu, przy czym nie ma między nimi wyraźnych granic /np. między zagrożeniem ekonomicznym a zagrożeniem społecznym itp./. Zagrożenia te odznaczają się cechami, które zostaną poniżej scharakteryzowane według kryteriów umożliwiających ich ocenę oraz podejmowanie właściwych przeciwdziałań.

1.3. Charakter zagrożeń niezbrojnych

Charakter zdarzeń, procesów, zjawisk określają ich cechy, które można rozpatrywać z wielu różnych punktów widzenia. Poniżej przedstawione zostały w postaci tabelarycznej wybrane kryteria oraz wynikające z nich cechy /właściwości/ zagrożeń bezpieczeństwa narodowego.

Tabela nr 2

Kryterium wyróżniające	Charakter zagrożenia
1. Przyczyna	Obiektywny - subiektywny
2. Sposób wystąpienia	Przewidywany-niespodziewany
3. Okres występowania	Aktualny-przyszły
4. Znaczenie	Podstawowy-drugorzędny
5. Skala	Globalny-regionalny-lokalny
6. Czas trwania	Długotrwały-przemijający
7. Przebieg	Gwałtowny - umiarkowany
8. Skutki	Znaczący - ograniczony

Ze względów metodycznych analizę wymienionych cech rozpoczynamy, przyjmując jako pierwsze kryterium przyczyny jego wystąpienia. Generalnie rzecz traktując trzeba tu wyróżnić przyczyny obiektywne, niezależnie od dążeń, postaw i działań danego narodu, jak i przyczyny subiektywne, wynikające z określonych dążeń, postaw i działań narodu. Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może wynikać zarówno z niedostrzegania czynników wskazujących na możliwość wystąpienia zagrożenia, z niedość skutecznego ich neutralizowania, jak i ze względu na obiektywny brak możliwości wpływania na przebieg procesów stwarzających lub mogących w przyszłości powodować zagrożenie bezpieczeństwa narodowego. Zagrożenia mogą wynikać przy tym z działania sił natury, działania przeciwnika zewnętrznego, jak i stanu narodu, jego stopnia rozwoju.

W każdym z tych przypadków konieczna jest innego rodzaju aktywność narodu, poszukiwanie innych sposobów eliminowania zagrożeń.

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może być niespodziewane lub też przewidywane. Wystąpienie zagrożenia niespodziewanego, w pełni zaskakującego, ma miejsce jedynie w przypadku kataklizmów, wynikających z nie do końca poznanych praw przyrody. Wszystkie inne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego mogą i powinny być z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem określone. Niezmiernie ważne jest odpowiednio wczesne wykrycie symptomów narastających zagrożeń, i to z takim wyprzedzeniem, aby można było zrealizować wszystkie przedsięwzięcia neutralizujące, a nawet eliminujące ich przyczyny. Współcześnie w każdym liczącym się państwie wielką uwagę przykłada się do analiz trendów rozwojowych w poszczególnych dziedzinach, które umożliwiają wczesne podejmowanie działań zapobiegających przyszłym zagrożeniom.

Z praktycznego punktu widzenia niezwykle ważne znaczenie ma określenie stanu zagrożenia, które może już występować lub zaistnieć w bliższej czy dalszej przyszłości. Znaczenie to wynika z innego sposobu przeciwstawiania się zaistniałym już zagrożeniom niż przyszłym. Już występujące zagrożenie jest w dużym stopniu znane, ale jednocześnie zachodzi możliwość przeciwstawienia się mu bez dłuższego przygotowania, niejako "z marszu". Gdy przewiduje się wystąpienie określonego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w przyszłości, nie zna się z reguły jego stopnia, terminu wystąpienia, rodzaju itp., co oczywiście utrudnia przygotowanie narodu, ale jednocześnie umożliwia rozłożenie związanych z tym przedsięwzięć w czasie, ich skorygowanie /intensyfikowanie lub zmniejszanie/.

Występujące w poszczególnych dziedzinach zagrożenia bezpieczeństwa narodowego nie mają jednakowego znaczenia, jedne są większe inne zaś mniejsze. Ocena stopnia tego zagrożenia jest oczywiście w każdym wypadku subiektywna, dla innych większym zagrożeniem będzie upadek

ekonomiczny aniżeli ograniczenie swobód obywatelskich czy integralności terytorialnej państwa. Aby właściwie ocenić znaczenie danego zagrożenia oraz wyróżnić zagrożenie główne, przy ich analizie powinno się uwzględniać wszystkie podstawowe dziedziny oraz prawdopodobne skutki w poszczególnych dziedzinach dla kompleksowo rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Wyróżnienie wśród wszystkich zagrożeń tych podstawowych, umożliwi racjonalizację podejmowanych wysiłków i osiągnięcie założonych celów.

Skala zagrożeń bezpieczeństwa narodowego może być bardzo różna, począwszy od globalnych przez regionalne, a skończywszy na lokalnych. Zagrożenia globalne, na które narażone są wszystkie narody współczesnego świata, stają się ze względu na skalę niezwykle trudne do wyeliminowania. Przykładem mogą tu być: rosnące zanieczyszczenia naturalnego środowiska, rozwijające się choroby cywilizacyjne, rozpowszechnianie się narkomanii itp. Przeciwdziałanie tym zagrożeniom, prowadzone wspólnie przez wiele narodów, przynosi często pozytywne rezultaty właśnie ze względu na jednoczenie ich wysiłków. O wiele trudniejsze do wyeliminowania są zagrożenia regionalne, wynikające ze sprzeczności interesów poszczególnych narodów /grup/. Tworzą się wówczas różnorodne sojusze, zarówno obronne, jak i agresywne, powodujące wzrost napięć oraz ich rozprzestrzenianie się na regiony dotychczas nie wciągnięte w międzynarodowe rozgrywki.

Również zagrożenia lokalne, wynikające ze sprzeczności między poszczególnymi grupami społecznymi, narodowościowymi, religijnymi itp. są trudniejsze do opanowania aniżeli na przykład zagrożenia globalne, gdyż zdecydowana większość z reguły solidarnie im przeciwdziałała. Trzeba tu podkreślić, iż w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa określonego narodu często przychodzi mu z pomocą wiele innych narodów, umożliwiając skuteczniejsze tych zagrożeń wyeliminowanie. Lokalne zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może być powodowane określonym szkodliwym działaniem innych narodów, szkodliwą propogandą, skażeniem środowiska i wówczas przeciwstawianie się powstałej sytuacji zależy

w dużej mierze od zwartości narodu, jego zdolności obronnej we wszystkich omówionych uprzednio dziedzinach.

Ważną cechą zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest czas jego trwania. Zagrożenia długotrwałe wymagają z reguły dużej odporności narodu i często nie są możliwe do wyeliminowania bez pomocy zewnętrznej. Zagrożenia trwające przez wiele lat z jednej strony osłabiają tempo społecznego rozwoju, gdyż zmuszają do działania w warunkach ekstremalnych, z drugiej jednak zwiększają odporność narodu pośrednio przyczyniając się do jego szybkiego rozwoju w późniejszym okresie. Zagrożenia krótkotrwałe, z reguły nie pozostawiają śladu w świadomości narodu, co może powodować lekceważenie nowych zagrożeń, dopiero się pojawiających. Dlatego konieczne jest systematyczne uczulanie na konsekwencje takiego postępowania.

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego może wyrażać się w mniej lub bardziej gwałtownej postaci. Może ono przybrać formę zjawiska z wolna wyczerpującego siły narodu. Rozłożona w czasie a jednocześnie ciągła degradacja środowiska naturalnego, systematyczny, a niekiedy mało dostrzegalny upadek moralny, ekonomiczny, naukowo-techniczny są tak samo groźne jak przebiegające w sposób gwałtowny zaburzenia społeczne, występowanie masowych epidemii itp. W przypadku zagrożeń przebiegających z wolna można z namysłem, systematycznie i ekonomicznie wykorzystywać posiadane siły, natomiast w przypadku zagrożeń charakteryzujących się gwałtownym przebiegiem zachodzi konieczność przeciwstawienia się im w sposób zdecydowany, z wykorzystaniem wszystkich sił i środków dostępnych w danym czasie. Ocena tego, jaką postać może przybrać zagrożenie w danej dziedzinie, ma niezwykle ważne znaczenie praktyczne, umożliwia bowiem odpowiednie przygotowanie narodu do przeciwdziałania mu.

Ostatnia wyróżniona cecha zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest rozpatrywana z punktu widzenia skutków, jakie może ono spowodować. Określone zagrożenie bezpieczeństwa narodowego ze względu na konsekwe-

ncje, może niekiedy nie mieć istotnego znaczenia, innym zaś razem przesądzać o dalszym tempie rozwoju narodu, a nawet jego istnieniu. Do zagrożeń mało istotnych można zaliczyć pojawianie się i znikanie hałaśliwych zachowań i postaw części młodzieży, wystąpienie przejściowego regresu gospodarczego, zerwanie kontaktów gospodarczych z jednym tylko partnerem itp. Znaczne natomiast negatywne konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego mogą mieć na przykład ostre antagonizmy między grupami społecznymi, chaos gospodarczy itp.

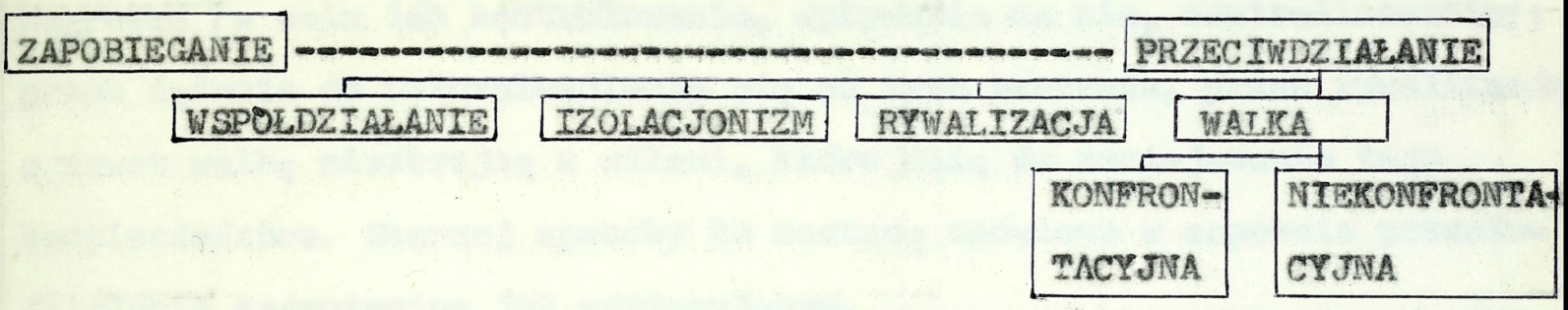
Przedstawione powyżej cechy już występujących oraz perspektywicznych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego muszą być analizowane łącznie, co nie jest oczywiście sprawą łatwą. Dlatego też konieczne jest w każdym przypadku określenie relacji między nimi, wzajemnego ich na siebie oddziaływania. Tylko wówczas analiza zagrożenia bezpieczeństwa narodowego będzie w miarę poprawna i umożliwi przygotowanie narodu do przeciwstawienia się wszelkim możliwym zagrożeniom.

1.4. Sposoby przeciwstawiania się niezbrojnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można neutralizować, a nawet eliminować, zapobiegając ich wystąpieniu lub przeciwdziałając już występującym. Do podstawowych sposobów przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, zarówno na etapie zapobiegania, jak i odpierania można zaliczyć: współdziałanie, izolacjonizm, rywalizację oraz walkę prowadzoną w sposób konfrontacyjny lub niekonfrontacyjny.

Tabela nr 3

Przeciwstawianie się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego

Najmniej kosztownym sposobem przeciwstawienia się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego jest zapobieganie, polegające na odpowiednio wczesnym rozpoznaniu stanu oraz podjęciu przedsięwzięć umożliwiających powstawanie i rozszerzanie się szkodliwych dla narodu poczynań innych ludzi lub zdarzeń od nich niezależnych. W dziedzinie biologicznej mogą to być różnego rodzaju zabiegi profilaktyczne, chroniące przed masowymi zachorowaniami, w dziedzinie socjalnej - zapewnienie miejsc pracy dla dorastającego pokolenia, w dziedzinie swobód obywatelskich - niedopuszczenie do anarchizacji stosunków między ludźmi itp.

Aby skutecznie zapobiegać zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego niezbędne jest odpowiednio wczesne wykrywanie symptomów wskazujących na zbliżające się niebezpieczeństwa. Temu celowi służą m.in. różnego rodzaju ośrodki badań: nastrojów społecznych, trendów gospodarczych, zmian zachodzących w środowisku naturalnym itp. Od trafności tych badań oraz opartych na nich prognoz zależą w dużej mierze możliwości przeciwstawienia się zagrożeniom. Jednak nawet wczesne wykrycie zbliżających się zagrożeń bezpieczeństwa narodowego nie gwarantuje skutecznego im zapobiegania. Niezbędne jest bowiem posiadanie sił i środków umożliwiających neutralizowanie czynników sprzyjającym narastaniu zagrożeń. W wielu wypadkach ze względu na niedostatki własnego potencjału, korzysta się z pomocy innych narodów w równym stopniu zagrożonych /np. w

dziedzinie ochrony środowiska naturalnego/. Zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego może być realizowane w różny sposób, głównie zaś przez włączenie się w procesy mogące w przyszłości doprowadzić do zagrożeń /w celu ich kontrolowania, wpływania na nie, neutralizowania/; przez dążenie do uniezależnienia się od tych procesów, przez rywalizację a nawet walkę niezbrojną z siłami, które dążą do zmniejszenia tego bezpieczeństwa. Szerzej sposoby te zostaną omówione w aspekcie przeciwdziałania zagrożeniom już występującym.

Przeciwdziałanie omówionym uprzednio zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego może być prowadzone równocześnie różnymi sposobami. W jednej dziedzinie można im przeciwdziałać współpracując, w drugiej rywalizując lub walcząc. Najbardziej racjonalnym sposobem przeciwstawienia się już występującym zagrożeniom jest współpraca i wynikające z niej współdziałanie z wszystkimi zagrożonymi narodami drogą tworzenia zbiorowego systemu bezpieczeństwa. Podstawową przeszkodą w tym zakresie są sprzeczne często interesy współdziałających, zróżnicowanie tych interesów w poszczególnych dziedzinach itp. Należy więc liczyć się z tym, że w jednej dziedzinie można będzie współdziałać, zaś w innej zajdzie konieczność prowadzenia nawet niezbrojnej walki z siłami reprezentującymi dany naród. W każdym jednak wypadku jednoczenie wysiłków wielu narodów, nawet tylko w określonej dziedzinie, sprzyja zwiększeniu ich bezpieczeństwa, pozwala na eliminowanie sprzeczności w innych dziedzinach, jest z ekonomicznego punktu widzenia korzystniejsze aniżeli wszystkie inne sposoby przeciwdziałania zagrożeniom.

Wymieniony w drugiej kolejności sposób przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, polegający na samodzielnym rozwiązywaniu problemów bez powiązań z innymi narodami, a nawet wbrew nim, przybiera postać izolacjonizmu. Sposób ten zakłada między innymi autarkię gos-

podarczą, stosowanie odmiennych aniżeli przez inne narody rozwiązań w większości dziedzin życia społecznego i politycznego. Ten sposób zapewnienia bezpieczeństwa narodowego opiera się na przekonaniu o przewadze własnych rozwiązań nad innymi, o dużych, nie wykorzystywanych dotychczas możliwościach narodu. Izolacjonizm może być zastosowany dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie społecznej i politycznej, w niewielkim natomiast stopniu umożliwia eliminowanie zagrożenia biologicznego. Również jednak w dziedzinie społecznej i politycznej izolacjonizm ma wiele stron ujemnych. Zamknięcie się bowiem w sobie danego narodu /czy nawet grupy społecznej lub organizacji/ budzi obawy pozostałych, prowadzi do napięć, zmniejsza szanse na wykorzystanie dorobku cywilizacyjnego innych narodów. Izolacjonizm, u którego podstaw leży niepomaganie, ale też nieszkodzenie innym narodom, jest oczywiście mniejszym złem aniżeli prowadzenie walki, zmierzającej do podporządkowania czy chociażby osłabienia innych narodów. Jednak z uwagi na małą efektywność omawianego sposobu przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego został on praktycznie zaniechany. Wzrastająca współzależność zachodzących w świecie przemian powoduje coraz szersze współdziałanie narodów w kształtowaniu nowego ładu społecznego i politycznego.

W procesie współczesnych przemian coraz większą rolę odgrywa rywalizacja między poszczególnymi narodami we wszystkich omawianych uprzednio dziedzinach. Jej konsekwencją jest wyprzedzanie w rozwoju jednych narodów przez drugie. Nierównomierny rozwój poszczególnych narodów powoduje z kolei wzrost zagrożeń narodów wolniej rozwijających się, prowadzi do ich podporządkowania bardziej dynamicznym. Pomimo iż w procesie rywalizacji /współzawodnictwa/ nie występuje celowe dążenie do szkodzenia innym narodom, jej konsekwencje w sposób oczywisty zmniejszają bezpieczeństwo narodów wolniej się rozwijających. W takiej sytuacji owe słabsze narody dla wyrównania swych szans podejmują

często walką z silniejszymi, łącząc swoje wysiłki. W ten sposób rywalizacja przeradza się w inną, bardziej agresywną formę stosunków międzynarodowych. Podstawowym więc warunkiem pogodzenia dążeń do przyspieszonego rozwoju poszczególnych narodów drogą rywalizacji jest systematyczne wyrównywanie poziomu, przez wspomaganie owych pozostających w tyle przez te, które osiągają większe sukcesy. Dążenia te znajdują coraz częściej wyraz w propozycjach nowego ogólnoświatowego ładu gospodarczego, w udostępnianiu technologii ograniczających zanieczyszczenie środowiska naturalnego, częściowym lub nawet całkowitym umarzaniu zadłużenia państw rozwijających się itp.

Przedstawione wyżej sposoby przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, pomimo ich niewątpliwych walorów, nie dominują jednak we współczesnym świecie. W dalszym ciągu bezpieczeństwo narodowe osiąga się głównie drogą walki zbrojnej i coraz częściej niezbrojnej prowadzonej w sposób konfrontacyjny lub niekonfrontacyjny. Istotą walki niezbrojnej prowadzonej w sposób konfrontacyjny jest dążenie do osiągania celów wszelkimi dostępnymi sposobami, przez szkodzenie innym narodom, nawet, gdy jest to sprzeczne z podjętymi zobowiązaniami i powszechnie uznawanymi normami postępowania./moralnymi, prawnymi itp./. Walka niezbrojna prowadzona w sposób konfrontacyjny zmierza z jednej strony do takiego osłabienia przeciwnika, aby podporządkował się on woli stosującego przemoc, z drugiej zaś strony do zneutralizowania, zminimalizowania lub wyeliminowania szkodliwych dla narodu poczynań przeciwnika. Niezbrojną walkę prowadzi się w sposób konfrontacyjny tylko wówczas gdy to jest korzystne przynajmniej dla jednej ze stron. W innym przypadku przeciwdziała się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego sposobami uprzednio wymienionymi, gdyż w toku trwania walki obie przeciwstawne strony ponoszą określone większe lub mniejsze koszty, zmniejszając możliwości dalszego ich rozwoju. Problematyce walki niezbrojnej prowadzonej w sposób konfrontacyjny poświęcony jest kolejny rozdział niniejszego opracowania.

W sposób konfrontacyjny prowadzi się walkę przeciw innym narodom /grupom społecznym/ zagrażającym bezpieczeństwu narodowemu. Istnieją jednakże zagrożenia nie powodowane dążnością do szkodzenia innym. Są one niemniej groźne dla bezpieczeństwa narodowego, dlatego też konieczne jest przeciwstawianie się im drogą walki prowadzonej w sposób niekonfrontacyjny. Walkę tę, jak każdą inną, musi charakteryzować uporczywość, aktywność oraz wiele innych cech różniących ją od innych sposobów przeciwstawiania się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego. Walkę o coś o zachowanie dóbr kultury, o wolność zrzeszania się, o zakaz prób z bronią jądrową. a nie przeciwko komuś prowadzi się często współdziałając z podobnie zagrożonymi narodami /grupami społecznymi/, a więc toczona jest ona nie tylko na terytorium danego państwa, lecz także w skali regionalnej i globalnej.

W niniejszym opracowaniu chcielibyśmy zasygnalizować również występowanie niezbrojnych walk skierowanych przeciwko określonym zjawiskom przyrody /powodziom, pożarom itp./. W tych bowiem działaniach można również dostrzec takie cechy walki jak: zagrożenie życia jej uczestników, determinację w ich prowadzeniu, gwałtowność zmian sytuacji. Trzeba tu podkreślić, że praktycznie trudno odróżnić walkę konfrontacyjną od niekonfrontacyjnej, gdyż przeciwdziałanie na przykład zanieczyszczeniu środowiska naturalnego polega zarówno na walce z siłami dążącymi do osiągania doraźnych korzyści, bez względu na konsekwencje takiego działania, jak i o świadomość ludzi uczestniczących w tym procesie. Współcześnie dostrzega się zresztą nawet łączenia walki niezbrojnej z walką zbrojną co ma miejsce na przykład w razie występowania szczególnie groźnych patologii społecznych.

Przedstawione wyżej podstawowe sposoby przeciwstawiania się współczesnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego są stale doskonalone i wzbogacane. Często też wzajemnie przenikają się, tworząc niezwykle skomplikowany system ochrony przez każdy naród swego bezpieczeństwa.

2. WALKI NIEZBROJNE

2.1. Ogólna charakterystyka walki niezbrojnej

2.1.1. Podstawowe pojęcia

Punktem wyjścia do rozważań problematyki walki niezbrojnej może być ujęcie tych walk w kategoriach prakseologicznych.
Walki niezbrojne należą do działań społecznych, a więc realizowanych przez ludzi, wśród ludzi, przeciw ludziom. Nie są to oczywiście jedyne działania społeczne /związki, relacje/, jakie zachodzą pomiędzy podmiotami.

Określając działania społeczne, jakie występują pomiędzy dwoma podmiotami, zazwyczaj kierujemy się następującymi kryteriami:
- kryterium celów osiąganych przez te podmioty;
- kryterium stopnia pomocy, jakiej udzielają sobie wzajemnie.

Przyjmując pierwsze kryterium, można zauważyć, że cele, do których osiągnięcia dążą dwa podmioty /osoby, zespoły ludzkie/ mogą być zgodne /zbieżne/ lub niezgodne /rozbieżne/. Natomiast posłużenie się drugim kryterium pozwoli stwierdzić, że strony w działaniach zmierzających do osiągnięcia celu mogą sobie wzajemnie pomagać bądź też przeszkadzać /utrudniać/ x/ .

W literaturze znaleźć można różne definicje terminu: walka.
Na potrzeby prezentowanej pracy przyjęto określenie zaczerpnięte od T.Kotarbińskiego, zgodnie z którym walką nazywamy: "splot działań różnych osób lub zespołów osób, kiedy cele działających są niezgodne i jedni drugim usiłują przeszkodzić w dążeniach. Każdy, jeśli walkę rozumie, chce się znaleźć w dodatniej pozycji względem celu walki i zabiega o to w miarę sił, aby przeciwnik znalazł się w pozycji jak najbardziej ujemnej" xx/.

---

x/ Oczywiste jest, że są to przypadki skrajne, a między nimi występuje cały szereg stopni pośrednich.

xx/T.Kotarbiński, Problematyka ogólnej teorii walki, w: Hasło dobrej roboty, Warszawa 1968

W walce strony dążą do celów względem siebie rozbieżnych, przeciwstawnych, wiedząc, że na drodze ich realizacji będą napotykać utrudniające działania strony przeciwnej. Nie wiedzą przy tym z góry, co uczyni przeciwnik, albowiem ten, licząc się z przeszkadzającymi mu działaniami, będzie usiłował, o ile jest to możliwe, ukrywać zamiary i swegoprzeciwnika zmylić. W tych warunkach każda z walczących stron usiłuje tak ukształtować przebieg walki, aby w jej wyniku osiągnąć swój cel. Sprzyja temu planowanie działań w sposób wielowariantowy, przy uwzględnianiu przewidywanych zachowań przeciwnika.

Najbardziej ogólny podział pozwala wyróżnić walkę zbrojną i walki niezbrojne. Zarówno walka zbrojna jak i walki niezbrojne posiadają atrybuty walki w ogóle. Należą do nich:

- dążenie do realizacji celów niezgodnych /sprzecznych/;
- przeszkadzanie sobie przez strony walczące w osiągnięciu tych celów.

Interesującym zagadnieniem są różnice i podobieństwa, jakie występują między walką zbrojną a walkami niezbrojnymi. Różnice można zaobserwować w takich obszarach, jak:

1. Środki służące realizacji założonego celu.

   W przypadku walki zbrojnej są to wszelkie dostępne środki służące fizycznemu niszczeniu przeciwnika. Skutki ich działania są odczuwalne natychmiast. W przypadku walk niezbrojnych nie są stosowane środki orężne. Środki walk niezbrojnych są znacznie bardziej humanitarne, na ogół nie budzą grozy, nie wywołują lęku. Efekty działania tych środków zwykle są odczuwalne dopiero po dłuższym okresie czasu.

2. Sfery oddziaływania.

   W przypadku walki zbrojnej dominująca jest sfera niszczenia fizycznego, zaś w walkach niezbrojnych wszystkie pozostałe sfery, takie jak: oddziaływanie na świadomość ludzi, organizację produkcji itp., w dziedzinach ekonomicznej, psychologicznej, ideologicznej, dyplo-

matycznej i innych x/.

3. Sposoby oddziaływania.

Możliwe są oddziaływania zasileniowe /Z/, a więc energomaterialne i oddziaływania informacyjne /I/. W walce zbrojnej większe znaczenie mają oddziaływania zasileniowe, ilość i jakość zastpsowanych środków, natomiast w walce niezbrojnej oddziaływania informacyjne- oddziaływanie na świadomość ludzi, przepływ technologii itp. Przy takim podziale wyróżnić można dwa aspekty:

a/ środki, za których pomocą jedna strona oddziałuje na drugą;

b/ przedmiot oddziaływania /charakter obiektu, na który skierowuje swoje działania/.

4. Okres występowania.

Walka zbrojna ma miejsce podczas działań wojennych i konfliktów zbrojnych. Walki niezbrojne występują natomiast zarówno w czasie pokoju, jak i podczas działań zbrojnych. Nie znaczy więc, że z chwilą pojawienia się działań zbrojnych zanikają walki niezbrojne.

5. Cele szczegółowe.

O ile cel główny walki zbrojnej i walk niezbrojnych jest zbliżony, o tyle cele szczegółowe się różnią. W przypadku walki zbrojnej formułowane są zazwyczaj w postaci: rozbić przeciwnika, zniszczyć, opanować teren, utrzymać rubież, w przypadku walk niezbrojnych: osłabić przeciwnika, uzyskać przewagę, zdominować go.

6. Metody działania./sposoby/.

Ponieważ walka zbrojna prowadzona jest zawdze w sposób jawny /nie ma to nic wspólnego z maskowaniem działań, zamiaru itd./, stosowane są w niej metody oddziaływania bezpośredniego. W walkach niezbrojnych dominują natomiast metody umożliwiające niejawne, skryte i zakamuflowane działania, a więc metody oddziaływania pośredniego.

---

x/ Zdajemy sobie sprawę ze skrótu myślowego jakie został zastosowany przy takim podziale. Walka zbrojna wywiera wpływ na wszelką działalność ludzką. Żadna z nich nie będzie wyłączona od bezpośredniego lub pośredniego wpływu walki zbrojnej.

Pomiędzy walką zbrojną a walkami niezbrojnymi występują również podobieństwa. Wspólne cechy wynikają przede wszystkim z umieszczenia powyższych działań w obszarze walki. Podobne więc są:

1. Cele ogólne.

   Celem każdej walki jest podporządkowanie sobie przeciwnika, spowodowanie, aby zaniechał działania, osiągnięcie sukcesu. Tak sformułowany cel dotyczy walki zbrojnej oraz walk niezbrojnych. Dopiero cele szczegółowe, jakie są osiągane podczas realizacji poszczególnych form walki, pozwalają na zróżnicowanie walki zbrojnej i niezbrojnej.

2. Zasady, którymi strony się kierują w działaniu.

   Ogólne zasady stosowane zarówno przy prowadzeniu walki zbrojnej, jak i walk niezbrojnych są podobne, i wynikają z ogólnych zasad walki. Nadrzędne względem nich są ogólne zasady prakseologiczne, czyli zasady racjonalnego działania. Wynika to choćby stąd, że ogólna teoria walki jest nadrzędna względem teorii walki zbrojnej i teorii w walk niezbrojnych.

2.1.2. Istota walki niezbrojnej.

Wraz ze wzrostem liczby ludzi na Ziemi wzrasta zarówno liczba organizacji, jak i liczba zachodzących między ludźmi /a także między organizacjami/ relacji, które podlegają ocenie sprawnościowej i etycznej. W relacjach tych niemal zawsze występują elementy kooperacji pozytywnej i kooperacji negatywnej.

Większość złożonych działań ludzkich x/, które dotyczą bezpośrednio innych osób, zawiera w sobie w różnej proporcji elementy walki niezbrojnej. Wówczas, gdy te elementy przeważają, mówi się o stanie walki. Nie znaczy to jednak, że brak jej w takich działaniach, których się walką na ogół nie nazywa.

---

x/ Pojęcie działania rozumiane jest jako pierwotne i w niniejszej pracy nie będzie zdefiniowane.

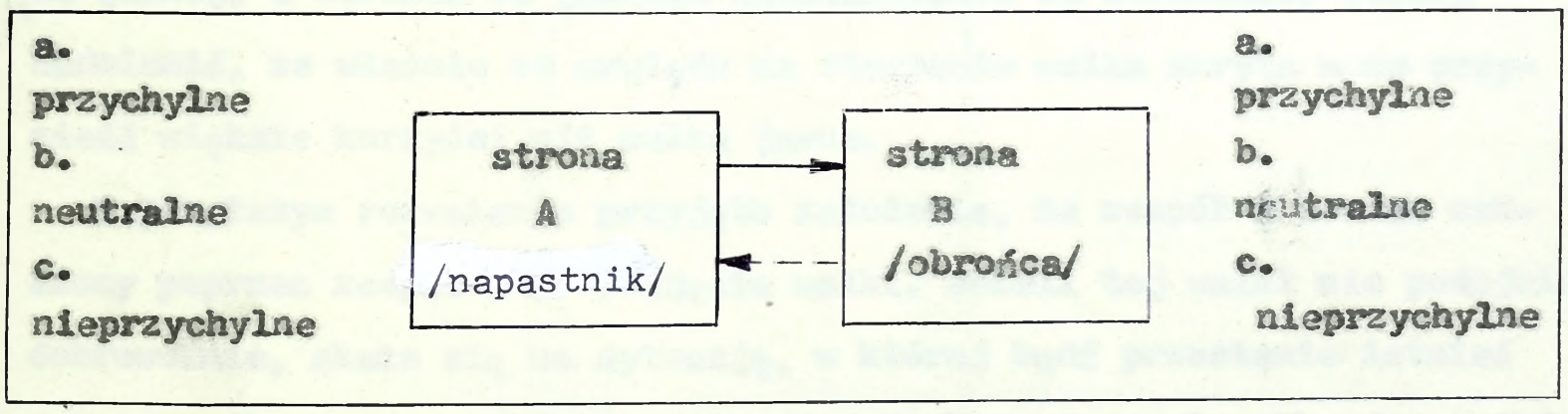
Tadeusz Kotarbiński wyróżnia trzy poziomy działań x/:

- poziom najwyższy, określony nazwą ogólnej teorii czynu /prakseologii/, w której skład wchodzi teoria walki;
- poziom pośredni, a na nim walki niezbrojne;
- poziom najniższy, a na nim walka zbrojna.

Najogólniejszą regułę każdej sprawnej walki sformułować można następująco: należy w możliwie najkrótszym czasie i przy możliwie najmniejszym zużyciu własnych zasobów materialnych i ludzkich doprowadzić przeciwnika do tego, aby zaniechał przeciwdziałania. Skuteczność tej reguły uzależniona jest jednak od szeregu czynników. Jeden z bardzo ważnych stanowi np. stosunek otoczenia do walczących podmiotów. Walka prowadzona jest bowiem nie w jakimś "izolowanym" /odosobnionym/ układzie, a w otoczeniu społecznym. Rzadko kiedy otoczenie zachowuje pełną neutralność wobec stron walczących. Dlatego też każda z nich musi liczyć się nie tylko z działaniami strony przeciwnej, ale również z działaniami otoczenia społecznego.

Poniższy rysunek wyraża ogólne relacje zachodzące pomiędzy otoczeniem a prowadzącymi walkę podmiotami.

rys. 1..

x/ T.Kotarbiński, Z zagadnień ogólnej teorii walki. Wybór pism, t.I, Warszawa, 1975, s. 549.

Na schemacie strona A /którą można nazwać napastnikiem/ prowadzi walkę ze stroną B /obrońcą/ w jednej z czterech możliwych sytuacji x/

- otoczenie jest przychylnie nastawione do strony A, nieprzychylnie zaś do strony B;
- otoczenie jest neutralne dla obu stron;
- otoczenie jest wrogie dla strony A natomiast przychylne dla strony B;
- otoczenie jest przychylne, bądź wrogo nastawione dla obydwu stron.

Sformułować można przypuszczenie, że im mniejszy jest zakres i stopień współdziałania zespołu zaatakowanego z jednostkami i zespołami otoczenia, tym łatwiej będzie napastnikowi walczyć. Dzieje się tak dlatego, że bez współdziałania z otoczeniem broniący się zespół jest narażony na szybką utratę zasobów i możliwości przeciwstawienia się napastnikowi.

Prawdopodobnie napastnik początkowo będzie się starał walczyć w sposób skryty, podstępny - tak, aby zachować co najmniej neutralność otoczenia społecznego tak długo, jak to możliwe. Przestanie maskować swoje faktyczne zamiary dopiero wtedy, gdy znajdzie się w sytuacji przymusowej lub gdy będzie na tyle mocny, że podporządkuje sobie większą część zespołów otoczenia. Wówczas przejdzie on od walki skrytej do jawnej, a zarazem od jawnego oddziaływania na otoczenie. Wypada nadmienić, że właśnie ze względu na otoczenie walka skryta może przynieść większe korzyści niż walka jawna.

W powyższym rozważaniu przyjęto założenie, że zespół B został zmuszony poprzez zespół A do podjęcia walki. Jeżeli tej walki nie podejmie dobrowolnie, skaże się na sytuację, w której bądź przestanie istnieć jako zespół, bądź przestanie osiągać dotychczasowe cele. Obrońca podejmując walkę stoi przed alternatywą: może albo walczyć w sposób jawny, tzn. otwarcie głosić, że napastnik działa na jego niekorzyść, albo walczyć skrycie /względnie półjawnie/. Może też nie ujawniać taktyki

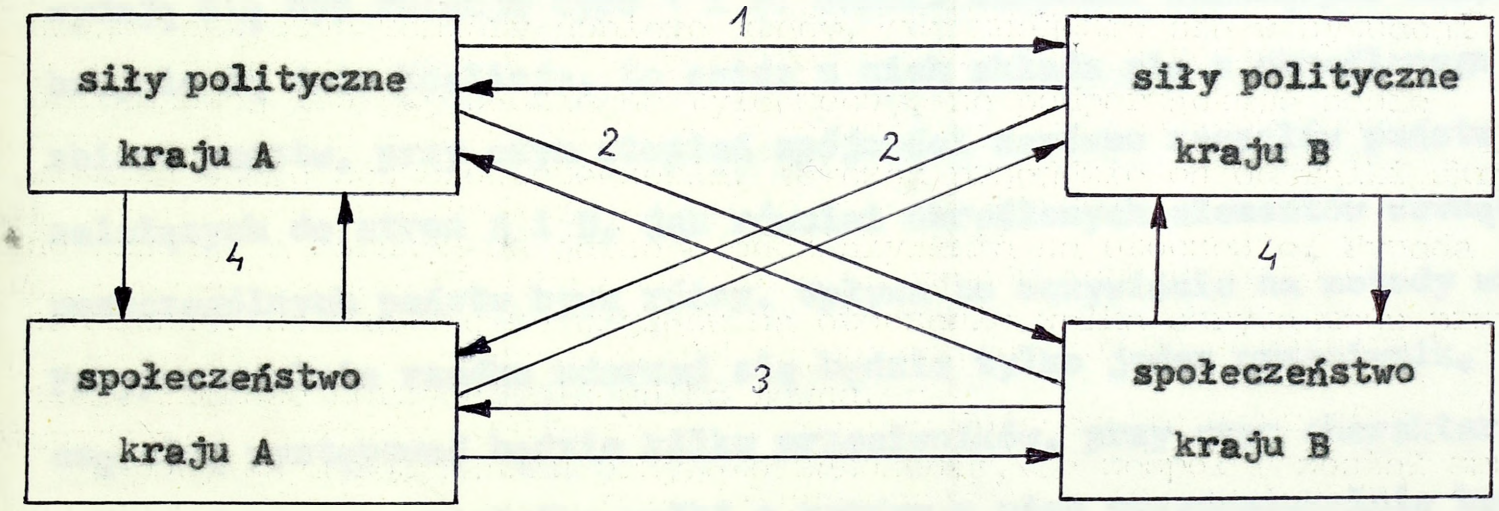
---

x/ Wypada zauważyć, że chodzi tu o przeważającą część /większość/ otoczenia społecznego.

swojego działania przeciwko napastnikowi. Prawdopodobnie obrońca B będzie ujawniał tylko te działania, które są zgodne z normami przyjętymi przez otoczenie, nie będzie natomiast ujawniał działań, które są z nimi niezgodne.

Oprócz relacji zachodzących pomiędzy walczącymi podmiotami a otoczeniem /społecznym i niespołecznym/ istnieją również wzajemne relacje pomiędzy walczącymi podmiotami. Relacje te mogą być bardzo skomplikowane Przykładowo : zespół A może walczyć/w sposób niejawny/ z zespołem B, szkodząc mu w sposób wyraźny, lecz B nie wie o tym i współdziała z A. Również zespoły z otoczenia mogą nie zauważyć faktycznych intencji A. Walka dwóch zespołów może też być kierowana przez trzeci zespół, który z kolei był skrycie kierowany przez zespół czwarty.

W rzeczywistości występują bardzo rzadko sytuacje tak proste, jak przedstawiona na rys.1. W praktyce oddziaływania pomiędzy zespołami A i B są bardziej skomplikowane, co zostało przedstawione na rysunku drugim.

Rys.2. Oddziaływania pomiędzy siłami politycznymi kraju A i B oraz społeczeństwami.

Legenda :

1. Relacje pomiędzy siłami politycznymi;
2. Relacje pomiędzy siłami politycznymi a społeczeństwami krajów wrogich;
3. Relacje pomiędzy społeczeństwami;
4. Relacje pomiędzy siłami politycznymi a własnymi społeczeństwami.

Relacja pierwszego typu jest prawdopodobnie najstarszą formą oddziaływania. Drugi typ, to oddziaływanie sił politycznych kraju na społeczeństwo kraju przeciwnego. Dwustronność tego procesu tłumaczy się istnieniem opinii publicznej i manifestowanym przez nią nastawieniem wobec obcych sił politycznych. Trzeci typ oddziaływań, to relacje pomiędzy społeczeństwami /głównie oddziaływania cywilizacyjno-kulturowe/. Czwarty typ związany jest z wywieraniem wpływu /urabianiem opinii publicznej/ sił politycznych krajów na własne społeczeństwa.

Z punktu widzenia walki niezbrojnej najważniejsze i najistotniejsze wydają się być relacje typu 1 i 2. Jeżeli stronami walczącymi niezbrojnie są dwie koalicje, to każda z nich składa się z określonego zbioru państw, przy czym stopień spójności zarówno zespołów państw należących do stron A i B, jak również określonych elementów wewnątrz poszczególnych państw bywa różny. Wpływa to oczywiście na metody walki. Przypuszczalnie rzadko zdarzać się będzie tylko jeden przeciwnik, częściej występować będzie kilku przeciwników, przy czym charakter prowadzonej przez napastnika walki z każdym z nich przypuszczalnie będzie różny. Podkreślono to wyraźnie, aby uzmysłowić Czytelnikowi, że prowadzenie walki niezbrojnej w otoczeniu społecznym jest bardzo skomplikowane i nastręcza wiele problemów.

Jednym z takich problemów jest np. skuteczność walki niezbrojnej z silniejszym przeciwnikiem. Pojęcie siły może być rozumiane dwojako: w znaczeniu szerokim, gdy o sile decydują wartości materialne i niematerialne, oraz wąskim, gdy uwzględnia się jedynie potencjał łatwo

mierzalny /materialny/. Jeżeli siłę rozumiemy w znaczeniu szerokim, to należy wyraźnie powiedzieć, że sukces w walce niezbrojnej musi osiągać przeciwnik silniejszy. Natomiast sensowne może być prowadzenie rozważań, jak wygrać z przeciwnikiem silniejszym w wąskim rozumieniu znaczenia terminu: "siła". Wówczas należy wykorzystać cały intelekt, wiedzę, motywację, szeroko rozumianą informację, jednym słowem wszystko to, co można określić mianem czynników "miękkich", trudno mierzalnych. Jednym z warunków powodzenia w walce z przeciwnikiem silniejszym pod względem materialnym, energetycznym i liczebnym jest spójność i siła moralna broniącego się zespołu. Przez siłę moralną rozumie się przekonanie o konieczności prowadzenia walki oraz o możliwości osiągnięcia sukcesu, niezależnie od siły przeciwnika. Wówczas w grę wchodzi siła psychiczna, bowiem w walce niezbrojnej, podobnie jak w zbrojnej, ważną rolę odgrywają czynniki natury psychologicznej. Zatem zalecenia prakseologiczne dotyczące reguł sprawnościowych, a nie uwzględniające struktury psychicznej człowieka, mogą przy analizie omawianych działań okazać się nieadekwatne do rzeczywistości. Reasumując ten fragment wypada stwierdzić, że siła moralna i psychiczna zespołu stanowi jeden z warunków koniecznych skutecznego przeciwstawienia się przeciwnikowi silniejszemu liczebnie i energetycznie.

Innym czynnikiem wpływającym na sprawność walki jest właściwa umiejętność korzystania z posiadanych informacji. Aby skutecznie walczyć z silniejszym przeciwnikiem, trzeba nie tylko posiadać informacje o nim, ale także umieć z tych informacji korzystać przy konstruowaniu strategii i taktyki walki. Jest to problem istotny; może się bowiem zdarzyć, że strona, która posiada mniej informacji o przeciwniku, potrafi lepiej je wykorzystać i skonstruować bardziej skuteczną strategię walki niż strona, która posiada tych informacji więcej.

Na zakończenie sformułować można dwie następujące reguły sprawnościowe:

Pierwsza z nich, to reguła przeciwstawienia jednemu rodzajowi siły innego jej rodzaju. Na przykład: przeważającej sile materialnej należy przeciwstawić siłę moralną.

Druga dotyczy wykorzystania informacji, a określić ją można następująco: o sukcesie w walce niezbrojnej przesądza nie tylko liczba posiadanych informacji, ale także umiejętność właściwego ich wykorzystania.

2.1.3. Cele walki niezbrojnej.

Współcześnie, kiedy obserwujemy wiele przemian polityczno-militarnych oraz gospodarczych w Europie i świecie, znaczenie walki niezbrojnej wzrasta niepomiernie. Również w przyszłości rola tego rodzaju walki będzie coraz większa. Z tego względu wydaje się słuszne przeanalizowanie problematyki związanej z celami i głównymi rodzajami walki niezbrojnej.

Najogólniej rzecz ujmując celem walki niezbrojnej jest dążenie do zmiany w dziedzinach: ekonomiki, informacji, przekonań a w konsekwencji działania /lub nie podejmowania określonego działania/ przez człowieka, grupę osób, społeczeństwo, państwo, przeciwko któremu prowadzona jest walka niezbrojna - w kierunku zgodnym z interesem oraz intencjami prowadzącego walkę x/.

Biorąc pod uwagę malejącą możliwość osiągnięcia celu politycznego drogą wojny xx/, można dojść do wniosku, że w określonych warunkach

---

x/ W przypadku, gdy walka niezbrojna prowadzona jest między dwoma państwami celem jej może być:
- uzyskanie dla własnego kraju szczególnych korzyści kosztem innego;
- wyhamowanie tempa rozwoju lub przyspieszenie regresu kraju przeciwnika;
- załamanie rozwoju przeciwnika i tą drogą zmuszenie go do określonych ustępstw o charakterze politycznym, gospodarczym, kulturalnym itd.;
- doprowadzenie do przewrotu lub wojny domowej w kraju przeciwnika i w ich rezultacie spowodowanie zmian o charakterze politycznym korzystnych dla siebie.

xx/ J.Konieczny stwierdza, że..."celem wojny nie jest absolutne zniszczenie strony przeciwnej. Taka wojna byłaby nieopłacalna, gdyż poza ogromnymi stratami absolutnymi obu stron nic by im nie dawała." J.Konieczny, Cybernetyka walki PWN, Warszawa 1970, s. 152.

walki niezbrojne zapewnią realizację zakładanego celu mniejszym kosztem - drogą ewolucyjnych zmian istniejącego stanu rzeczy. Wielce prawdopodobne jest, że przyszłym celem różnych rodzajów walk nie będzie już biologiczne zniszczenie przeciwnika, zrujnowanie jego ekonomiki i opanowania określonego terytorium. Coraz powszechniejsze staje się przekonanie, że zdobycze terytotialne odgrywają współcześnie o wiele mniejsze znaczenie niż w przeszłości. Nie posiadany obszar decyduje bowiem o sile i żywotności państwa, lecz efektywność zasłosowanych rozwiązań społecznych, ekonomicznych i innych.

Ich wartość i znaczenie zależeć będą w dużej mierze od wysiłku wszystkich grup społecznych oraz organów kierowniczych państwa, mających na celu wdrażanie tych rozwiązań do praktyki. Tak więc miarą skuteczności i efektywności celów walki niezbrojnej będzie zdolność do ich praktycznej realizacji oraz właściwe spożytkowanie osiągniętych efektów.

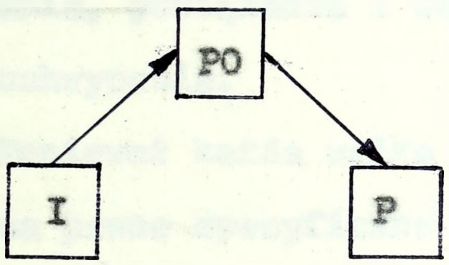
2.1.4. Metody walki niezbrojnej.

Metody walki niezbrojnej można podzielić z punktu widzenia stosunku stron walczących względem siebie w konkretnym otoczeniu na dwa zasadnicze rodzaje: metody oddziaływania bezpośredniego i metody oddziaływania pośredniego.

Granica między metodami oddziaływania bezpośredniego /zwanymi dalej metodami bezpośrednimi/ a metodami oddziaływania pośredniego /metodami pośrednimi/ jest dosyć płynna. Najczęściej metody te są stosowane łącznie, a w konkretnym działaniu można wyróżnić przewagę jednych bądź drugich.

Istota oddziaływania bezpośredniego polega na tym, że dwa zespoły do walki ze sobą nie angażują innych zespołów. W takim klasycznym rozumieniu przykładem oddziaływania bezpośredniego może być walka zbrojna. Natomiast podczas oddziaływania pośredniego zespół walczący stara się wpłynąć na stronę przeciwną wykorzystując do tego celu inny należący

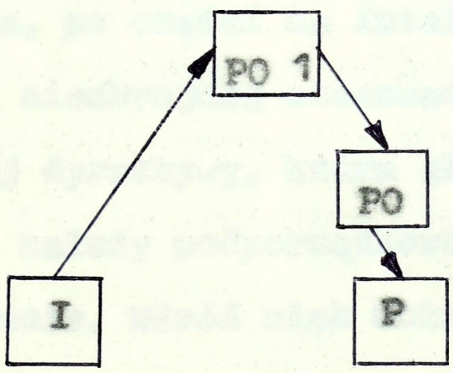
do otoczenia zespół. Różny jednak może być stopień tej pośredniości, zespół inicjujący walkę może doprowadzić do stanu, w którym "pośrednik" /zespół pośredniczący/ rozpoczyna walkę niezbrojną z przeciwnikiem, a następnie "inicjator" przechodzi na pozycje obserwatora, dbając jedynie o to, aby walka były prowadzona z zadawalającą intensywnością. Inicjator pozostaje przy tym w ciągłej gotowości do oddziaływania na "pośrednika" w przypadku, gdyby ten prowadził walkę "nie po myśli" podmiotu sterującego.

I - inicjator
PO - pośrednik
P - przeciwnik

Wypada zwrócić uwagę na fakt, że pośrednik jest wówczas tylko narzędziem w ręku prowadzącego walkę.

Z przypadkiem bardziej skomplikowanym mamy do czynienia wówczas, gdy pośrednik sterowany jest przez inny zespół należący do otoczenia, a nie bezpośrednio przez inicjatora.

I - inicjator
PO_1 - pośrednik drugiego rzędu
PO - pośrednik
P - przeciwnik

W powyższej sytuacji inicjator oddziałuje na zespół PO 1 w taki sposób, aby ten oddziałał na PO i skłonił go do walki niezbrojnej z przeciwnikiem - P. Może to mieć miejsce wówczas, gdy wymagane jest zapewnienie odpowiednio wysokiej skrytości; nie jest to jednak wariant prosty w realizacji, bowiem występuje w nim pośredniość dwustopniowa. Z teoretycznego punktu widzenia wyróżnić można nawet więcej niż dwa stopnie owej pośredniości, lecz wówczas rosną koszty prowadzenia walki, zaś maleje prawdopodobieństwo osiągnięcia zamierzonego rezultatu. Możliwe relacje pomiędzy zespołami pośredniczącymi, wzajemne ich oddziaływania, powiązania i współzależności mogą być bardzo złożone i trudne do uchwycenia.

Ponieważ każda walka jest procesem dwustronnym, wyróżnić w niej można pewne specyficzne metody stosowane przez napastnika i przez obrońcę. W walce niezbrojnej występują dwa zasadnicze typy oddziaływań:

1. Oddziaływanie przez emocje i uczucia, a więc na te części psychiki ludzkiej, które są słabo bądź wcale nie kontrolowane przez świadomość;
2. Oddziaływanie przez intelekt i umysły a więc na te części osobowości, które są kontrolowane przez świadamość.

W praktyce prawie zawsze oddziaływania są po części skierowane na emocje i uczucia, po części na intelekt.

Metody walki niezbrojnej stosowane przez napastnika dobierane są według naczelnej dyrektywy, która głosi, że aby zapewnić wysoką sprawność działania, należy podporządkować sobie w maksymalnym stopniu obrońcę i jego otoczenie. Wśród nich można wyróżnić takie podstawowe metody, jak :

1. Infliltacja - która polega na przenikaniu do zespołu przeciwnika. Wykorzystuje się ją np. dla uzyskania informacji o kondycji przeciwnika oraz o jego zamierzonych działaniach. Jest to metoda stosowana bodajże od niepamiętnych czasów /szczególnie w walce zbrojnej - wywiad i kontr-

wywiad/ jakby na poparcie reguły sformułowanej przez T.Kotarbińskiego, a dotyczącej posiadania możliwie największej liczby dokładnych informacji o przeciwniku.

2. Tworzenie sytuacji zniechęcających. Metodę tę stosuje się wówczas, gdy jest możliwość doprowadzenia członków danego zespołu do takiego stanu, w którym większość ich nie może zaspokoić swoich elementarnych potrzeb, np. w zakresie żywności, mieszkań itp. Następnie stwarza się sytuacje zachęcające do zmian takich, które rokują nadzieję na zaspokojenie tychże potrzeb. Nowy stan jest korzystny dla strony, która otoczenie opanowała. Nie musi to dotyczyć wyłącznie wartości biologicznych. Może to być np. spełnienie potrzeb intelektualnych, emocjonalnych itp. J.Rudniański x/ uważa, że aktualnie metoda ta jest nieefektywna.

3. Potęgowanie potrzeb nieelementarnych. Jest to metoda polegająca na wytworzeniu obrońcy ogólnej postawy do potrzeb nieelementarnych, które mogą być zaspokojone przez napastnika. Należą do nich tzw. potrzeby ekspansji /władza, pieniądze/. Metoda ta służy wytworzeniu konkretnych postaw i zachowań.

4. Kanalizacja ideałów. Wykorzystując tę metodę napastnik oddziałuje na wiarę, ideały i wartości etyczne obrońcy. Na bazie określonych przekonań kształtuje konkretne postawy im zachowania służące własnym celom.

5. Intensyfikacja lęku. Metoda ta jest nastawiona na zwiększenie podporządkowania osiąganego przy zastosowaniu metod poprzednich.

W walce niezbrojnej zarówno atakując, jak i broniąc się należy stale dokonywać diagnozy sytuacji. Aby móc się sprawnie bronić, trzeba poznać metody działania przeciwnika xx/.

---

x/Zob.J.Rudniański, O modelu konfliktowym społeczeństwa wychowującego /referat na konferencję Polska 2000, Jabłonna 1979/.

xx/"Warunkiem skutecznej obrony jest przede wszystkim trafne przewidywanie działań przeciwnika". T.Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Warszawa 1978r. s. 140.

Istotną cechą obrony, na którą wypada zwrócić uwagę, jest dysproporcja siły pomiędzy broniącym się a atakującym. Napastnik szeroko zazwyczaj korzysta ze zdobyczy nauk, ze środków masowego przekazu, z aparatu ekonomicznego i finansów. Obrońca na ogół posiada znacznie mniejsze możliwości materialno - energetyczne. Najczęściej zmuszony jest prowadzić walkę z silniejszym przeciwnikiem. Aby w walce tej osiągnąć skutek, może stosować takie metody jak:

1. Bierna obrona. Metoda ta polega na negowaniu wartości "eksponowanych" przez stronę atakującą. Nie jest ona jednak skuteczna, szczególnie przez dłuższy okres czasu, gdyż:

   a/ samo odrzucenie wartości związanych z ekspansją zewnętrzną nie wystarcza;

   b/ bierna postawa uniemożliwia broniącemu się oddziaływanie na otoczenie i pozyskiwanie sprzymierzeńców w zespołach otoczenia.

2. Uaktywnienie i świadoma preparacja własnej psychiki. Polega ona na realizacji określonego systemu wartości sprzecznego bądź niezgodnego z tym, jaki jest propagowany przez przeciwnika. W tym przypadku systemowi oddziaływań przeciwnika przeciwstawia się system działań własnych.

3. Obrona przed zakamuflowanymi działaniami przeciwnika. Dzięki stosowaniu metody kamuflażu napastnik może skłaniać ludzi z obozu przeciwnika do działań sprzecznych z ich interesami. Metoda kamuflażu służy często do manipulowania warstwą psychiczną człowieka, chodzi więc o to, aby zamiary przeciwnika zdemaskować.

2.2. Rodzaje i potencjał walki niezbrojnej.

Z punktu widzenia prowadzonych rozważań sprawą niezmiernie istotną jest wyspecyfikowanie najważniejszych rodzajów walki niezbrojnej. Zagadnieniem bezpośrednio z tym związanym jest określenie poszczególnych jej rodzajów oraz ogólnego potencjału.

2.2.1. Rodzaje walki niezbrojnej.

Biorąc pod uwagę dziedziny, w których walka niezbrojna jest prowadzona, można wyodrębnić takie podstawowe jej rodzaje jak:

1. Walka ekonomiczna, polegająca na oddziaływaniu przede wszystkim w sferze gospodarczej.. Celem tego oddziaływania jest zdobycie przewagi gospodarczej m.in przez osłabienie /zmniejszenie/ potencjału ekonomicznego przeciwnika.
2. Walka ideologiczna, zmierzająca do zmiany przekonań ludzi /społeczeństwa/ w celu zaakceptowania przez nich określonego systemu wartości ideowych zgodnych z intencją prowadzącego walkę.
3. Walka polityczna, którą jest oddziaływaniem jednej organizacji politycznej /państwa/ na inną organizację polityczną /państwa/, zmierzającym do korzystnych dla siebie przemian w polityce przeciwstawnej strony oraz do obrony własnej organizacji przed analogicznymi działaniami strony przeciwnej.
4. Walka informacyjna, sprowadzająca się do dezorganizowania źródeł informacji przeciwnika oraz izolowania lub dezinformowania jego społeczeństwa. Przejawami walki informacyjnej są takie działania, jak: niszczenie sieci wywiadowczej przeciwnika, destrukcyjne oddziaływanie na instytucje zajmujące się zbieraniem, przechowywaniem, przetwarzaniem i opracowywaniem informacji. Dotyczy także przesyłania informacji, które spowodowałyby podjęcie błędnych decyzji itd. W zakres walki informacyjnej wchodzi również obrona własnych organizacji przed analogicznym oddziaływaniem przeciwnika.

5. Walka naukowo-techniczna i technologiczna, polegająca na zmuszaniu przeciwnika do wprowadzenia i preferowania rozwiązań oraz osiągnięć w dziedzinie nauki, techniki i technologii korzystnych dla państwa inicjującego tę walkę. To działanie ma na celu wykorzystanie własnej przewagi naukowo-technicznej do wymuszenia na stronie przeciwnej przyjmowania określonych rozwiązań, co umożliwia nawet częściową kontrolę rozwoju techniczno-technologicznego przeciwnika.
6. Walka psychologiczna będąca oddziaływaniem na stan świadomości człowieka /społeczeństwa/ w sferze postaw. W węższym znaczeniu jest to oddziaływanie na społeczeństwo przeciwnika zmierzające do osłabienia jego morale a wzmocnienia własnego.
7. Walka dyplomatyczna, sprowadzająca się do zespołu zabiegów, przedsięwzięć oraz inicjatyw w dziedzinie stosunków międzynarodowych. Jej celem jest pozyskiwanie sprzymierzeńców dla własnej działalności na forum międzynarodowym oraz spowodowanie rozbieżności wśród przeciwników. Drugą niemniej ważną stroną walki dyplomatycznej jest wykrywanie w odpowiednim czasie wszystkich zjawisk, poczynań i tendencji, które okazać by się mogły szkodliwe dla interesów podejmującego walkę państwa oraz przeciwdziałanie im.

W literaturze spotyka się jeszcze inne rodzaje walki niezbrojnej, jak np.: psychotroniczna, geofizyczna, wywiadowcza i kontrwywiadowcza.

Niektóre z nich mają ze sobą wiele wspólnego /łączą się i przenikają/. Za przykład niech posłużą powiązania między walką ideologiczną, dyplomatyczną i psychotroniczną. Podobnie walka ekonomiczna ma wiele punktów zbieżnych z walką naukowo-techniczną. Powodzenie jednej z walk niezbrojnych warunkować może sukces innej /innych/.

Podział walki niezbrojnej na rodzaje jest propozycją, nie wykluczającą innego podejścia do tego zagadnienia. W niniejszym materiale nie będą szczegółowo omawiane poszczególne rodzaje walki niezbrojnej. Każdy z nich może stanowić odrębny temat do rozważań i może być

przedmiotem badań w dalszych etapach pracy.

2.2.2. Potencjał walki niezbrojnej

W każdej działalności osób lub zespołów ludzkich /rozumianych jako różne formy strukturalno-organizacyjne/ tkwią określone możliwości, które w zależności od sytuacji i potrzeb, mogą być wykorzystywane częściowo lub całkowicie/.

Walka niezbrojna jest działalnością specyficznego rodzaju, prowadzoną za pomocą określonych sił i środków, które mogą być spożytkowane odpowiednio do zaistniałych potrzeb. Od owych sił i środków uzależnione są potencjalne możliwości prowadzenia walki.

Słowo "potencjalny" oznacza: "tkwiący w czymś i mogący wystąpić, ujawnić się w określonych warunkach, przez odpowiednie działanie, lub też taki, w którym coś tkwi i może wystąpić w określonych warunkach, przypuszczalny, możliwy" x/. Z kolei określenie: "potencjał" interpretowane jest jako: "zasób możliwości, mocy, zdolności wytwórczej tkwiący w jakiejś dziedzinie, np. gospodarczej, wojskowej. W tym znaczeniu mówi się o potencjale narodu lub potencjale obronnym danego państwa" xx/.

Skuteczne prowadzenie walki niezbrojnej jest możliwe jedynie w przypadku utrzymywania odpowiedniego do występujących zagrożeń potencjału. Potencjał walki niezbrojnej w sensie rzeczowym tworzą należycie zorganizowane, wyposażone i wyszkolone siły oraz całe społeczeństwo, w większym lub mniejszym stopniu angażowane do jej prowadzenia.

Z analizy przytoczonych wyżej określeń i pojęć wysnuć można trzy następujące wnioski:

1. Podane sformułowania są przydatne dla określenia potencjału walki niezbrojnej, będącego przedmiotem naszych rozważań.
2. Przez potencjał walki niezbrojnej rozumieć należy zarówno zasoby

---

x/ Zob. Słownik języka polskiego, wyd. PWN, W arszawa 1979, s. 854.
xx/ Tamże, op.cit. s. 854.

materialne, jak i niematerialne.

3. Wielkość i skala zasobów materialnych i niematerialnych mogą być rozpatrywane i uwzględniane tylko jako potencjalne możliwości.

Można więc przyjąć, że przez potencjał walki niezbrojnej rozumieć będziemy całokształt możliwości materialnych oraz niematerialnych, wykorzystanych do realizacji celów za pomocą nieorężnych środków i sposobów.

Jeżeli wskazujemy na całokształt możliwości materialnych i niematerialnych, to zakładamy, że ów całokształt złożony jest z pewnych części, elementów. Tak więc potencjał walki niezbrojnej rozpatrywać można raz jako jedną /sumaryczną/ całość, innym razem badając jego elementy składowe. Jeżeli tak, to możliwości materialne oraz niematerialne mogą również być przedmiotem syntezy /całościowego ujęcia/ lub analizy, przy czym tej ostatniej w dwojakim rozumieniu. Raz można dzielić cały potencjał walki niezbrojnej na sferę materialną, zaś innym razem podział może być posunięty tak daleko, że w każdej składowej potencjału walki niezbrojnej określać się będzie część materialną i niematerialną. Zaprezentowane wcześniej rodzaje walk niezbrojnych scharakteryzować można przez podanie dla każdego z nich odpowiednich definicji potencjału.

W związku z tym przyjmujemy, że:

a/ potencjał walki ekonomicznej stanowi całość możliwości jakie posiada państwo lub organizacja w dziedzinie gospodarczej, a zwłaszcza te z nich, które mogą być użyte w walce ekonomicznej:

b/ potencjał walki ideologicznej jest to ogół możliwości państwa lub organizacji w zakresie ideologicznym, szczególnie te, które mogą być wykorzystane do walki ideologicznej;

c/ jako potencjał walki politycznej określa się zasób możliwości państwa lub organizacji w sferze politycznej, zwłaszcza te, które mogą być wykorzystane do celów walki politycznej;

d/ za potencjał walki informacyjnej uznaje się te wszystkie możliwości państwa lub organizacji, które wykorzystać można do walki informacyjnej;
e/ potencjał walki naukowo-technicznej i technologicznej stanowi całokształt możliwości w dziedzinie nauki, które posiada dane państwo lub organizacja i które można będzie skierować do walki na polu naukowym, technicznym i technologicznym;
f/ potencjałem walki psychologicznej są wszystkie możliwości w sferze psychologicznej danego państwa lub organizacji, które wykorzystać można na potrzeby walki psychologicznej;
g/ potencjał walki dyplomatycznej skupia całość możliwości w dziedzinie dyplomacji, jakie reprezentuje państwo lub organizacja, zwłaszcza te spośród nich, które mogą być użyte w walce dyplomatycznej.

Potencjał walki niezbrojnej jako całość, a także potencjały poszczególnych jej rodzajów nie są statyczne, a zatem nie stanowią zbioru wartości stałych. We wszystkich dziedzinach, w których odbywa się walka niezbrojna zachodzą nieustannie zmiany i przewartościowania. W związku z tym, zmianom ilościowym i jakościowym podlega potencjał walki niezbrojnej wraz ze wszystkimi jego elementami składowymi.

Sądzić należy, że pogłębiona analiza zagadnień związanych z potencjałem walki niezbrojnej, zwłaszcza ilościowe i jakościowe badanie struktury i funkcjonowania tegoż potencjału, okazać się może przedsięwzięciem tyleż samo pożytecznym, co interesującym. Szczególnie współcześnie, kiedy walka zbrojna coraz częściej wypierana jest i zastępowana przez różnorakie formy walki niezbrojnej, gdy posiadanie odpowiednio dużego potencjału w dziedzinie niezbrojnej staje się gwarancją bezpieczeństwa państwa, badaniom teorii i praktyki walki niezbrojnej przyznać trzeba należne im miejsce.

2.3. Zagadnienia i zasady walki niezbrojnej.

Ciągłe a przy tym zróżnicowane i stale się zmieniające zagrożenie narodu, państwa oraz poszczególnych grup społecznych powoduje konieczność przeciwdziałania mu drogą realizacji określonych zadań. Przy ich wykonywaniu niezbędne jest kierowanie się racjonalnymi, sprawdzonymi zasadami, zapewniającymi skuteczność działania. Omawiane w dalszej części opracowania zadania i zasady przeciwdziałania występującym zagrożeniom odnosić się będą wyłącznie do walki niezbrojnej.

Istnienie określonych zagrożeń, będących w znacznej mierze konsekwencją prowadzenia walki niezbrojnej, powoduje konieczność przygotowania się do niej z odpowiednim wyprzedzeniem, uwzględniającym nie tylko już widoczne, lecz i zarysowujące się /prawdopodobne w przyszłości/ niebezpieczeństwa, którym trzeba się będzie przeciwstawić. Wyprzedzenie niezbędne jest z uwagi na to, że proces przygotowań charakteryzuje się określoną inercją, wynikającą między innymi z trudności dokonania pożądanych przekształceń w świadomości ludzi,/zwłaszcza, gdy dotyczy to zagrożeń jeszcze bezpośrednio nie odczuwalnych/, a także z ograniczonej możliwości wpływania na ich postawy, głównie ze względu na niejednakowy stopień zorganizowania poszczególnych grup społecznych. Znacznie łatwiejsze natomiast jest przygotowanie instytucji państwa, ze względu na możliwość sterowania działalnością ich struktur.

Przeciwdziałanie zagrożeniom narodu i państwa w poszczególnych dziedzinach ma swoją specyfikę, wynikającą z właściwości tych dziedzin, a także stopnia ich powiązań z innymi. Trzeba mieć przy tym na uwadze możliwość występowania zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych wzajemnie ze sobą powiązanych. Wszystko to powoduje, iż przeciwdziałanie zagrożeniom przybiera niezwykle skomplikowany charakter i wymaga uwzględnienia różnorodnych czynników mających wpływ na właściwości tychże zagrożeń.

2.3.1. Zadania walki niezbrojnej.

Aby skutecznie prowadzić walkę niezbrojną z przeciwnikiem, niezależnie od penetrowanej dziedziny, sposobu działania przeciwnika oraz stopnia szkodliwości tego działania, konieczne jest jego wykrywanie. Zadania wykrywania realizują różnorodne instytucje powołane do analiz sytuacji w poszczególnych dziedzinach, w tym także wyspecjalizowane organa wywiadowcze. Chodzi między innymi o wykrywanie zamiarów i poczynań przeciwnika co do zawieranych między państwami umów./naukowych, technicznych, gospodarczych i innych/, a także upowszechniania idei i tendencji społeczno-politycznych, które w przyszłości mogą powodować zagrożenie i mogą być wykorzystane dla podporządkowania danego państwa. Brak rozeznania w tego typu poczynaniach utrudnia, a niekiedy nawet uniemożliwia podejmowanie odpowiednich przeciwdziałań, stawiając naród i państwo w niekorzystnej sytuacji wobec innych. W każdej zatem dziedzinie konieczne jest utrzymywanie odpowiednich organów, których zadaniem jest wykrywanie działań mogących szkodzić interesom narodu i państwa.

Do następnej grupy zadań należy ujawnienie poczynań przeciwnika. Realizowane jest ono w sposób wybiórczy lub pełny, w zależności od celów i zaistniałych warunków. Niektóre przy tym poczynania przeciwnika mogą być szczególnie eksponowane i upowszechniane, inne zaś przemilczane. Z reguły gdy odbiorcą informacji jest własne społeczeństwo, akcentuje się inne informacje aniżeli wówczas, gdy jest nim społeczeństwo przeciwnika. Zadania w tym zakresie spełniają przede wszystkim wyspecjalizowane organa masowego przekazu /radio, prasa, telewizja/, które w większym lub mniejszym stopniu przyczyniają się do realizacji polityki korzystnej dla interesów narodu i państwa. Współcześnie, gdy wzrasta świadomość narodów w odniesieniu do istniejących lub perspektywicznych zagrożeń, zaś powszechność dostępu do informacji jest coraz

większa, problem ujawniania lub przemilczania informacji o celach, a zwłaszcza o działaniach innych państw, które mogą narodowi i państwu szkodzić, jest zadaniem niezwykle ważnym, gdyż wywołuje określone motywacje i postawy ludzi sprzyjające osiąganiu zakładanych celów lub je utrudniające.

Samo wykrycie i ujawnienie poczynań przeciwnika szkodzących interesom narodu i państwa nie spełni swej roli, jeśli informacja nie zostanie skomentowana w sposób demaskujący szkodliwość tychże poczynań. Demaskowaniem muszą się więc zająć odpowiednie organa propagandy /zatrudniające psychologów i socjologów/, które przygotowałyby informacje przekonujące społeczeństwo /zarówno własnego, jak i przeciwstawnego państwa/ o szkodliwości określonych działań.

Realizacja wymienionych powyżej zadań, chociaż ważna i niezbędna, nie przyniesie jednak oczekiwanych efektów bez skutecznego przeciwdziałania szkodliwym poczynaniom przeciwnika. W każdej dziedzinie będą to przeciwdziałania o innym charakterze, bardziej lub mniej aktywne, dostosowane do zaistniałych warunków oraz założonych celów, i tak na przykład: w dziedzinie propagandowej mogą to być przeciwdziałania zmierzające do ograniczenia przepływu szkodliwych treści; w dziedzinie społeczno-politycznej może to być zakaz handlu narkotykami, bronią; w dziedzinie gospodarczej przeciwdziałanie może przybrać postać uniezależnienia się od dostaw surowców i technologii z jednego tylko państwa, wprowadzenia zakazu importu określonych dóbr lub nałożenia znacznych ceł na towary, których sprowadzenie hamuje rozwój rodzimego przemysłu.

Walkę niezbrojną można prowadzić defensywnie lub ofensywnie. Walka niezbrojna prowadzona w sposób defensywny polega na przeciwstawieniu się szkodliwym dla narodu i państwa poczynaniom przeciwnika, w celu jego odstąpienia od takich działań. Prowadzenie niezbrojnej walki w sposób defensywny polega głównie na wykrywaniu szkodliwych działań

przeciwnika, ich ujawnianiu, demaskowaniu i neutralizowaniu.

Zadania walki niezbrojnej mogą być realizowane aż do momentu osiągnięcia sukcesu lub też wstrzymane na określonym etapie, w zależności od zakładanych celów. Nie wszystkie wykryte, szkodliwe dla narodu i państwa poczynania przeciwnika muszą być w danym czasie ujawnione, nie zawsze też istnieje możliwość przeciwdziałania tym poczynaniom.

Niezależnie od obserwowanych w ostatnich latach trendów, należy się w dalszym ciągu liczyć z istnieniem sił, które będą dążyć do osiągania swych celów drogą prowadzenia walki niezbrojnej w sposób ofensywny. Ofensywny sposób prowadzenia walki niezbrojnej charakteryzuje dążność do wymuszania na przeciwstawnej stronie rozwiązań dla niej niekorzystnych, drogą zastosowania zasad i metod postępowania powszechnie nie akceptowanych.

Do zadań o charakterze ofensywnym zaliczyć można:

- opracowywanie rozwiązań niekorzystnych dla przeciwnika;
- włączanie się w działania strony przeciwstawnej w celu ich dezorganizacji, a co najmniej kontrolowania;
- narzucanie rozwiązań niezgodnych z interesami strony przeciwnej wykorzystując posiadaną przewagę w danej dziedzinie.

Opracowywanie różnego rodzaju rozwiązań niekorzystnych dla przeciwnika jest jednym z podstawowych zadań walki niezbrojnej, prowadzonej w sposób ofensywny. Liczy się przy tym na brak orientacji przeciwnika w danej dziedzinie, na pozyskanie określonych sił przeciwstawnej strony dla proponowanych rozwiązań itd. Przykładem tego rodzaju działań było przyznawanie naszemu państwu w latach 70-tych pożyczek przez państwa zachodnie, propozycje spłat zadłużenia kosztem radykalnego obniżenia poziomu konsumpcji, kierowanie szkodliwych odpadów przemysłowych do krajów rozwijających się, sprzedaż przestarzałych licencji, wspieranie waśni narodowych w celu osłabienia przeciwnika itp. Przeciwdziałanie takim poczynaniom wymaga od organów kierowniczych państwa doskonałej

orientacji we wszystkich dziedzinach.

Jednym z bardziej skutecznych zadań realizowanych w trakcie niezbrojnej walki ofensywnej jest bezpośrednie lub pośrednie / poprzez inne organizacje i państwa/ włączenie się w działanie przeciwnika. Aby przyniosło to skutek, jest szczególnie pieczołowicie kamuflowane, często z zastosowaniem wielu pozorowanych poczynań, mających zmylić przeciwnika co do rzeczywistych intencji prowadzącego ofensywnie walkę niezbrojną.

Prowadzenie niezbrojnej walki w sposób ofensywny realizuje się także drogą narzucania stronie słabszej niekorzystnych rozwiązań w różnych dziedzinach, a zwłaszcza społeczno-politycznej i ekonomicznej. Przykładem mogą tu być działania monopoli narzucających rozwijającym się państwom ceny na surowce niewspółmierne do kosztów ich pozyskiwania, udostępnienie tym państwom jedynie przestarzałych technologii przemysłowych, udzielanie pożyczek finansowych na lichwiarski procent, domaganie się od zadłużonych państw ich spłaty kosztem obniżenia poziomu życia ludności itd. Do zupełnie jawnych sposobów prowadzenia ofensywnej walki niezbrojnej należy zaliczyć także zrywanie umów międzynarodowych, stosowanie zakazu eksportu technologii uznanych za strategiczne, naciski na inne państwa w celu izolacji przeciwnika, wykorzystywanie różnych organizacji międzynarodowych do narzucania niekorzystnych dla przeciwnika warunków działania oraz wiele innych. Narody państw będących obiektem walki niezbrojnej mogą jednak w sposób gwałtowny przeciwstawić się jawnemu naciskowi, dlatego też ten sposób prowadzenia walki nieorężnej stosuje się z dużym umiarem.

Współcześnie, gdy możliwości osiągania celów przez narody i państwa drogą zbrojną stają się coraz mniejsze, szczególną uwagę poświęca się prowadzeniu walki niezbrojnej zarówno z przeciwnikiem zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Trzeba podkreślić, że walka niezbrojna prowadzona z przeciwnikiem wewnętrznym jest niekiedy trudniejsza aniżeli z przeciw-

nikiem zewnętrznym, gdyż w społeczeństwie często występują rozbieżne interesy oraz podziały na tle ideologicznym, społecznym, ekonomicznym i innych. Wspólne natomiast dla całego narodu zagrożenie zewnętrzne jednoczy wysiłki wszystkich grup społeczno-politycznych, a więc ułatwia w określonym stopniu prowadzenie walki niezbrojnej.

2.3.2. Zasady walki niezbrojnej.

Skuteczność każdej walki jest między innymi uzależniona od respektowania racjonalnych, wielokrotnie w przeszłości sprawdzonych zasad. Są to zasady ogólne, odnoszące się do wszelkiego rodzaju działań, oraz szczegółowe - dotyczące określonych ich dziedzin. Zasady ogólne mają ścisłe powiązania z prakseologicznymi zasadami racjonalnego działania i w wielu punktach można uznać je za tożsame, na przykład: cel, aktywność, jedność kierowania. Zasady szczegółowe są ściśle związane z konkretną dziedziną działalności, a zatem i bardziej specyficzne, odmienne.

Zasady ogólne, stanowiące wskazówki do praktycznego działania we wszystkich dziedzinach walki niezbrojnej, powinny być stosowane łącznie, niezależnie od rodzaju i sposobu jej prowadzenia. Wszystkie bowiem właściwości tej walki są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie uzależnione. Wyróżnić można następujące ogólne zasady walki niezbrojnej:

- celu;
- skupienia wysiłków;
- aktywności;
- jedności kierowania;
- współdziałania;
- pozyskiwania sprzymierzeńców;
- wiarygodności działań.

Wśród zasad ogólnych, których liczba może być różna na plan pierwszy wysuwa się określenie celu prowadzonej walki niezbrojnej. Wybór właściwego celu ma zasadnicze znaczenie ze względu na to, iż cel ten wpływa na przebieg i rezultaty każdego działania. On wyznaczać będzie np. wielkość sił i środków wydzielanych na prowadzenie niezbrojnej walki, sposoby przeciwdziałania zagrożeniom itp. Określenie celu ogólnego ma niezwykle ważne znaczenie dla skuteczności walki niezbrojnej. Zmiana celu ogólnego, podobnie jak i celów szczegółowych jest oczywiście możliwa, jednakże w każdym przypadku powodować będzie straty, a także zmniejszy skuteczność działania.

Współcześnie ogólnym celem naszego państwa realizowanym drogą walki niezbrojnej jest niedopuszczenie do stosowania przemocy zbrojnej oraz doprowadzenie do współdziałania ze wszystkimi państwami, które umożliwiłyby dokonywanie postępowych przemian zgodnie z wolą oraz aspiracjami narodu. Temu ogólnemu celowi są przyporządkowane wszystkie cele szczegółowe w dziedzinach: społecznej, politycznej, gospodarczej, kulturalnej i innych, zarówno wewnątrz kraju, jak i na arenie międzynarodowej. Realizacja tego wspólnego celu, a także celów szczegółowych nie odbywa się oczywiście bez przeszkód; mogą one być osiągnięte jedynie drogą przeciwdziałania siłom zmierzającym m.in. do zmiany istniejącego porządku prawno-politycznego w Europie, narzucenie nam niekorzystnych warunków ekonomicznych, a w efekcie podporządkowania sobie naszego narodu i państwa.

Kolejną zasadą walki niezbrojnej jest skupienie wysiłków na rozwiązywaniu w każdej dziedzinie zadań sprzyjających osiągnięciu celu ogólnego. Zsynchronizowanie działań w poszczególnych dziedzinach pod względem zastosowanych sił i środków, terminu, intensywności, działań itp. jest procesem niezwykle złożonym, zwłaszcza jeśli uwzględnimy, iż w każdej z nich można się liczyć z różnymi formami przeciwdziałania, a zagrożenia nie są stabilne, nasilają się lub zanikają w zależności

od różnych czynników nie dających się zawczasu z całą pewnością określić.

Współcześnie najpilniejszym i najważniejszym zadaniem naszego narodu i państwa jest przeprowadzenie takich reform społeczno-politycznych i ekonomicznych, które umożliwiłyby stabilizację sytuacji i postęp we wszystkich dziedzinach. Realizacja tego zadania wymaga walki nie tylko z przeciwnikami zewnętrznymi, lecz i wewnętrznymi, ze względu na dużą rozbieżność interesów poszczególnych państw oraz grup społecznych w kraju.

Dla osiągnięcia celu walki niezbrojnej niezbędna jest również aktywność zaangażowanych w nią sił. Polega ona przede wszystkim na: uprzedzaniu przeciwników w podejmowaniu działań; natychmiastowym reagowaniu na ich poczynania; dążeniu do stałego utrzymania inicjatywy; narzucaniu przeciwnikom sposobu, czasu i miejsca prowadzonej walki; stworzeniu dogodnych dla siebie, a niekorzystnych dla przeciwników warunków działania; wykorzystania otoczenia dla uzyskiwania założonych celów. Aktywnie można prowadzić walkę niezbrojną zarówno broniąc się, jak i atakując oraz wykorzystując posiadane siły i środki w sposób oszczędny lub wydajny, nasilając lub zmniejszając jej natężenie stosownie do zaistniałych warunków.

Wyrazem aktywności działań zmierzających do stabilizacji sytuacji w stosunkach międzynarodowych oraz wewnętrznych są wysuwane w ostatnich latach propozycje rozbrojeniowe oraz decyzje o wprowadzeniu zasadniczych zmian ustrojowych i gospodarczych w naszym państwie. Ich wartość i znaczenie zależeć będą w dużej mierze od wysiłków wszystkich państw i grup społecznych mających na celu wdrażanie tych rozwiązań do praktyki.

Niezwykle istotną zasadą walki niezbrojnej jest jedność kierowania, realizacja zadań w różnych dziedzinach, z reguły ściśle ze sobą powiązanych. Walka z przeciwnikiem w sferze społecznej musi więc uwzglę-

dniać rezultaty walki w sferze ekonomicznej, ta ostatnia nie może pomijać sytuacji międzynarodowej itp. Przy rozwiązywaniu poszczególnych problemów należy też uwzględniać sposoby działania różnych przeciwników, często wynikające z ich odmiennych interesów, które zresztą można wykorzystywać dla osiągania założonych celów. Rozwiązywanie pojawiających się w różnych dziedzinach problemów w sposób kompleksowy znajduje obecnie swe potwierdzenie między innymi w przemianach społeczno-politycznych, jakie dokonały się w naszym kraju.

W walce niezbrojnej stale dochodzi do zmiany układu sił, co jest rezultatem nieuniknionych przemian w świecie. Ważne jest więc wykorzystanie zasady współdziałania, wyrażające się w zawieraniu korzystnych sojuszy oraz jednoczesnym przeszkadzaniu w tym.stronie przeciwnej. Realizując tę zasadę trzeba niekiedy w określonych dziedzinach rezygnować z dążenia do osiągnięcia celów drugorzędnych, godzić się na kompromisy, iść na ustępstwa w imię celów nadrzędnych itp. Chodzi o takie oddziaływanie, aby możliwie najwięcej osób po stronie przeciwnej zmieniło swoje poglądy i cele, zajęło pozycje bierne bądź nawet nam przyjazne. Oprócz zyskiwania sprzymierzeńców w zespole przeciwnika aktualnego istotne jest również pozyskiwanie ich w zespołach przeciwników potencjalnych /przewidywanych, zakładanych/, Uważa się, że zabieg ten ma duże znaczenie, gdyż przygotowuje "teren działań" na przyszłość. Jest on jednak pod wieloma względami trudniejszy. Wśród sprzymierzeńców wyróżnić można świadomie działających na rzecz zespołu, który ich pozyskał, oraz nieświadomych /tj. takich, którzy sądzą, że działają na korzyść własnego zespołu faktycznie go osłabiając/. Inaczej na ogół pozyskuje się sprzymierzeńców świadomych, a inaczej nieświadomych. Inne są też metody pozyskiwania sprzymierzeńców na skalę masową, a inne sprzymierzeńców, którzy są liderami /przywódcami/ wewnątrz zespołu. Na ogół pozyskiwanie sprzymierzeńców odbywa się nie w sposób bezpośredni, lecz pośredni; realizowane ono może być już w toku prowadzenia walki niezbrojnej, jak też jeszcze przed jej rozpo-

częciem. Jest to działanie wymagające szczególnej skrytości, aby faktyczne zamiary były rozpoznane możliwie najpóźniej. Umiejętne zastosowanie tej zasady może się przyczynić do osiągnięcia celu przez stronę słabszą liczebnie i materialnie, ale odznaczającą się wielką zwartością wewnętrzną.

Osiągnięcie zakładanego celu walki niezbrojnej w dużym stopniu zależy od wiarygodności poczynań zarówno wobec sąjuszników, jak i przeciwników. Jest to ważna zasada działań we wszystkich dziedzinach walki niezbrojnej. Wiarygodność działań w stosunku do sojuszników polega przede wszystkim na uwzględnieniu ich ogólnych interesów oraz dotrzymaniu umów i zobowiązań nawet w sytuacjach kryzysowych. Jest oczywiste, że wraz ze zmianami sytuacji w określonych dziedzinach celowe, a nawet konieczne stają się przekształcenia dotychczasowych powiązań, jednak zabiegi podejmowane w tych dziedzinach nie mogą zmierzać do wykorzystania uzyskanych w wyniku współdziałania korzyści dla szkodzenia interesom sojuszników. W stosunku do przeciwników wiarygodność postępowania osiąga się głównie przez podejmowanie działań uwzględniających rzeczywiste możliwości przeciwstawnych stron, a także konsekwentną ich realizację. Podejmowanie nie do końca przemyślanych poczynań, a także ich częsta zmiana w dużym stopniu zmniejszają wiarygodność działań wobec przeciwnika. Znaczenie powyższej zasady potwierdzają rezultaty prowadzonej współcześnie walki niezbrojnej zarówno z przeciwnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Jej nieprzestrzeganie przynosi z reguły szkody, a także utrudnia lub uniemożliwia pozyskiwanie nowych sojuszników.

Przedstawione powyżej ogólne zasady prowadzebia walki niezbrojnej mają zastosowanie we wszystkich dziedzinach działalności państwa i grup społecznych, w każdej z nich można ponadto wyróżnić i z powodzeniem stosować zasady szczegółowe.

Na przykład: w dziedzinie psychologicznej sprawdzoną zasadą jest wie-

lokrotne podawanie określonych informacji /podobnie jak w nauczaniu/, w dziedzinie ekonomicznej - utrzymywanie stosunków z wieloma państwami uniezależniające od jednego tylko partnera, czy też nieprzekraczanie określonego pułapu zadłużenie itp. Takich szczegółowych zasad jest w każdej dziedzinie wiele, a ich sformułowanie stanowi jedno z podstawowych zadań specjalistów w poszczególnych dziedzinach.

Z A K O Ń C Z E N I E

Z przedstawionych w opracowaniu rozważań wynika, że bezpieczeństwo narodowe jeszcze przez długi czas będzie mogło być zapewnione drogą podejmowania różnego rodzaju działań obronnych, w tym również drogą prowadzenia walk niezbrojnych. Każda z wyróżnionych form przeciwstawienia się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, a szczególnie prowadzenia walk niezbrojnych w poszczególnych dziedzinach powinny stać się więc tematem wielu prac naukowych. W procesie działalności naukowo-badawczej należy zwłaszcza uznać podejmowanie prac stosowanych, zapewniających opracowanie racjonalnych programów i planów przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego.

Akademia Obrony Narodowej, której głównym celem jest prowadzenie badań i nauczania problematyki działań zbrojnych w skali strategicznej, nie może pozostawiać na uboczu wszystkich innych aspektów bezpieczeństwa narodowego, ściśle związanych z zagrożeniem militarnym. W sytuacji, gdy brak jest instytucji naukowej zajmującej się w sposób kompleksowy problematyką bezpieczeństwa narodowego, podjęliśmy się badań z tego zakresu zmierzając do stworzenia w uczelni ośrodka skupiającego wszystkich zajmujących się tą problematyką. Sądzimy, że pozwoli to na wypracowanie najbardziej racjonalnych rozwiązań, dobrze służących potrzebom organów kierowniczych naszego państwa.

Załącznik nr. 1

P o d s t a w o w e p o j ę c i a

Agonistyka - ogólna nauka o walce, teoria walki związana niejednokrotnie z innymi dyscyplinami, np. psychologią, socjologią, informatyką.

Bezpieczeństwo narodowe - oznacza poczucie pewności narodu w środowisku międzynarodowym, brak jego zagrożenia oraz ochronę przed zagrożeniem. W sensie ogólnospołecznym bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia, pewności przetrwania, stabilności, tożsamości /identyczności/, dobrobytu i zadowolenia. Oznacza więc zdolność narodu do ochrony jego wartości przed zagrożeniem zewnętrznym i wewnętrznym. Potrzeby i interesy bezpieczeństwa narodowego wyraża i realizuje jego organizacja polityczna, jaką jest państwo. W dobie obecnej charakterystyczna jest tendencja poszerzania treści pojęcia "bezpieczeństwo", i to zarówno jeśli chodzi o wartości podlegające ochronie, jak i środki tej ochrony. Prawie wyłącznie wojskowa płaszczyzna rozumienia tego pojęcia została poszerzona o sfery: polityczną, kulturalną, ekonomiczną. Jest to odbicie rosnącej współzależności różnych dziedzin życia społecznego współczesnych państw.

Kooperacja - działania wielopodmiotowe /przynajmiej z udziałem dwóch podmiotów/, w którym każdy z uczestników liczy się z czynami innych. Ze względu na zgodność celów odróżniamy kooperację pozytywną, czyli współdziałanie, od kooperacji negatywnej- czyli walki, odznaczającej się niezgodnością celów.

Potencjał - Potencjał walki niezbrojnej - jest to całokształt możliwości materialnych posiadanych przez państwo lub zespół ludzki, które mogą być wykorzystane do realizacji celów tegoż państwa lub zespołu ludzkiego.

Teoria walki - dział prakseologii zajmujący się walką jako pewnego rodzaju współdziałaniem /kooperacja negatywna/. Teoria walki zajmuje się wszelką walką, a nie tylko określonymi jej rodzajami, np. walką zbrojną, walką "na słowa".

Walka 1/ kooperacja negatywna przynajmniej dwóch sprawców, z których każdy stara się osiągnąć cel niezgodny z celem drugiego, przy czym wie o działaniu przeciwnika i przeciwdziała mu;

2/ wszystkie działania przynajmniej dwustopniowe /przy założeniu, że i zespół może być podmiotem/, w których przynajmniej jeden z podmiotów przeszkadza drugiemu;

3/ kooperacja negatywna wzajemna, czyli wszelkie działania zbiorowe, w których biorą udział przynajmniej dwa układy, przy czym jeden z nich przeszkadza drugiemu. Układy te dążą do celów niezgodbych, o czym wzajemnie wiedzą, planując zaś swoje postępowanie uwzględniają działanie strony przeciwnej;

Walka niezbrojna - jest to całokształt działań dwóch podmiotów /państw, zespołów ludzkich/, wykorzystujących do realizacji swoich przeciwstawnych celów wszystkie inne aniżeli orężne środki i sposoby podporządkowania sobie przeciwnika.

Współdziałanie - kooperacja negatywna, działanie wielopodmiotowe, którego uczestnicy wzajemnie sobie pomagają.

Współpraca - współdziałanie polegające na skoordynowanym wykonywaniu zadań cząstkowych przewidzianych podziałem pracy.

Współzawodnictwo /rywalizacja/ - kooperacja pozytywna, do której wprowadzone są elementy kooperacji negatywnej, to znaczy walki, po to, aby sprawniej osiągnąć cele nadrzędne. Przy współzawodnictwie obie strony pod pewnymi względami pomagają sobie wzajemnie, przeszkadzanie zaś wynika ze sprzeczności celów, gdyż pierwsze miejsce /nagrodę/ może zdobyć tylko jeden ze współzawodników. Z działań tych wyeliminowane są te, które utrudniają albo uniemożliwiają realizację celów /zadań/ przeciwnika, a w szczególności przemoc lub zadawanie cierpień fizycznych.

Wykorzystane materiały źródłowe

1. Bako Z.: Wojna ekonomiczna. MON, Warszawa 1983.
2. Kaczmarek J.: Bitwa o przetrwanie. MON, Warszawa 1988.
3. Konieczny J.: Cybernetyka walki. PWN, Warszawa 1981.
4. Kossecki J.: Cybernetyka społeczna. PWN. Warszawa 1981.
5. Kotarbiński T.: Traktat o dobrej robocie. Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków 1965.
6. Kotarbiński T.: Problematyka ogólnej teorii walki./w:/ Hasło dobrej roboty. Warszawa 1958.
7. Krzysztofek K.: Komunikowanie międzynarodowe. PWN, Warszawa 1983.
8. Leksykon pokoju. Warszawa 1987.
9. Michnowski L.: Istota nowoczesnej wojny informacyjnej. WSNS. Warszawa 1984.
10. Michnowski L.: Kryzys społeczno-gospodarczy w Polsce i metody jego przezwyciężania w świetle modeli cybernetyki rozwoju. Warszawa 1989.
11. Międzynarodowe czynniki bezpieczeństwa Polski. Warszawa 1986.
12. Nauka o polityce. Warszawa 1984.
13. Podkowski A.: Walka ideologiczno-psychologiczna w okresie pokojowym. ASG WP. Warszawa 1986.
14. Pszczołowski T.: Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji. Warszawa. 1978.
15. Rudniański J.: Elementy prakseologicznej teorii walki. PWN, Warszawa 1983.
16. Szczepański J.: O indywidualności. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych. Warszawa 1988.
17. Wojna psychotroniczna. GZP WP. Warszawa 1986.
18. Wołkogonow D.: Wojna psychologiczna. MON. Warszawa 1986.

1501

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
III
Działu Zbiorów Jawnych - Akademii ON

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 59698
II
Akademii Obrony Narodowej